

MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Katedra politologie

Komparace fungování personalizovaného
poměrného volebního systému v Německu a v
Albánii

Bakalářská práce

Jaromír Vojtaj

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Šedo, Ph.D.

UČO: 220165

Obor: Politologie - Mezinárodní vztahy

Imatrikulační ročník: 2006

Brno, 2009

Prohlášení o autorství práce

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Komparace fungování personalizovaného poměrného volebního systému v Německu a v Albánii* vypracoval samostatně a použil jen zdroje uvedené v seznamu literatury.

V Brně, 30. 3. 2009

.....podpis.....

Rád bych poděkoval Mgr. Jakobovi Šedovi, Ph.D. za vedení práce, poskytnuté rady a vstřícnost, se kterou ke mně a mé práci přistupoval.

Obsah:

1)Úvod	5
2)Volební systémy a jejich klasifikace	7
2.1)Poměrné volební systémy.....	9
2.1.1) Systém jednoho přenosného hlasu (Single Transferable Vote, STV).....	9
2.1.2)Listinné poměrné volební systémy	10
2.1.3)Personalizovaný poměrný volební systém	13
3)Německo	18
3.1)Historie volebního systému	18
3.2) Současné nastavení volebního systému.....	20
3.3) Alokace mandátů ve volbách v roce 2005	24
4)Albánie	28
4.1)Historie volebního systému	28
4.2)Současné nastavení volebního systému.....	30
4.3)Alokace mandátů v parlamentních volbách 2005	32
5)Komparace fungování MMP v Německu a v Albánii.....	37
5.1)Nastavení volebních systémů	37
5.2)Vliv volebního systému na stranické uspořádání	38
5.2.1)Německo	38
5.2.2)Albánie	39
5.3)Proporcionalita.....	40
5.3.1)Německo	40
5.3.2)Albánie	41
5.4)Stabilita volebního systému	43
5.5)Strategické účinky personalizovaného poměrného volebního systému	44
6)Závěr	46
7)Seznam použité literatury	48
7.1)Internetové zdroje	50

Počet znaků vlastního textu: 81 996
Počet znaků celkově: 89 978

1)Úvod

Volební systémy jsou jedněmi z nejdůležitějších prvků vytvářejících politickou scénu soudobých demokratických států, jelikož ustavují pravidla, za kterých mohou soutěžit politické strany o moc v rámci voleb, a také pomáhají utvářet a formovat stranický systém států jako takový. V posledních několika dekádách můžeme sledovat zvýšený zájem laického obyvatelstva i akademické obce o problematiku voleb a volebních systémů speciálně. Za hlavní důvod by se mohl považovat pád komunismu ve střední a východní Evropě na konci 80. let, který tyto země postavil před zásadní otázku výběru volebního systému pro nově ustavující se demokracii. Problémem bylo zavádění „módních“ volebních systémů, které však neodrážely politickou realitu daných zemí (zvláště s ohledem na komunistickou, nedemokratickou minulost), což dále vedlo k mnoha následným změnám volebních systémů tentokrát již za účelem nalezení vhodného nastavení.¹ Reakcí na zvýšenou aktivitu na tomto poli byl i zájem a ochota některých zavedených demokracií změnit svůj dosavadní volební systém a nahradit ho novým.

Mezi zeměmi, které byly nuceny si po pádu komunistického režimu vybrat nový volební systém, byla také Albánie, která ho od té doby ještě mnohokrát změnila. Pro nás je však důležité, že ve třech ze šesti zatím konaných voleb se uchýlila k personalizovanému poměrnému volebnímu systému, který je znám hlavně díky užívání v takových státech jako je Německo a Nový Zéland. Oproti právě těmto dvěma již zavedeným demokraciím však, ač nastaven podobně, generuje volební systém značně rozdílné výstupy, což byl důvod pro zvolení Albánie jako jedné ze zemí, která se bude účastnit komparace. Druhou volbou pak bylo Německo, které vyhovovalo právě díky již vyzkoušenému fungování tohoto volebního systému v praxi, kdy ho s určitými změnami používá od konce druhé světové války. Jak dále uvidíme, výzkum Albánie nabízí velké množství zajímavých momentů, které v porovnání s víceméně stabilním prostředím Německa nabudou ještě větší míry zajímavosti.

Cílem předkládané práce je popsat a srovnat fungování personalizovaného poměrného volebního systému v Německu a v Albánii. Samotné fungování těchto

¹ Chytilík, R.: Podněty a výsledky. Volební a stranické systémy v evropských zemích, str. 604.

dvou systémů bude zkoumáno pomocí několika ukazatelů jako je: nastavení volebních systémů, jejich vliv na stranické uspořádání, proporcionalita výstupů a stabilita volebních systémů jako taková. Na základě takto získaných a rozříděných poznatků by doplňujícím cílem mohlo být rozhodnutí, zda Německo i Albánie vůbec mohou být zařazeny dle výstupů do stejné kategorie a spadat tak do poměrných volebních systémů.

Práce bude logicky rozdělena do tří hlavních tématických celků, kdy první se bude věnovat teoretické bázi poznatků jako je obecný popis poměrných volebních systémů s důrazem na personalizovaný poměrný volební systém (MMP) jako součást této kategorie a jeho proměnné. Druhá část bude zaměřena na popis volebního systému používaného v obou zemích s exkurzem do technik alokace mandátů. Konečně poslední část je pak orientována na vlastní komparaci dle výše naznačených ukazatelů.

2)Volební systémy a jejich klasifikace

Jak již bylo naznačeno v úvodu, volební systémy patří k jedněm z nejdůležitějších prvků ovlivňujících politický systém daného státu, území či jakékoliv jiné entity volby používající. Volebním systémem rozumíme element, který determinuje artikulaci voličských preferencí na hlasy a transformaci hlasů v mandáty.² Tato kapitola bude primárně vycházet z navržené klasifikace volebních systémů českého politologa Jakuba Šeda zvláště pro její zastřešující charakter a komplexní uchopení tématiky.

Pokud se podíváme na základní dělení volebních systémů, lze pomocí volební formule (electoral formula), která je definována jako technika převodu hlasů na mandáty (obecná i konkrétní), velikosti volebního obvodu, podoby hlasování a dalších faktorů rozlišit hlavní typy a subtypy volebních systémů.³ Shoda panuje zvláště v otázce identifikování a oddělení většinového a poměrného volebního systému. Do těchto dvou kategorií však nemohou být zahrnuty všechny volební systémy a proto byly u některých autorů zavedeny ještě dvě další kategorie a to volební systémy smíšené a semiproporční.

Sartori velmi pregnančně odděluje většinový a poměrný volební systém dle toho, zda se hlasy přepočítávají na mandáty „v poměru“, či nikoli.⁴ Problém však nastává s ostatními typy, kdy autoři se již nedokáží shodnout na jejich rozlišení a zařazení jednotlivých volebních systémů do kategorií. Semiproporční volební systémy pak lze chápat jako jakési kontinuum mezi většinovými a poměrnými systémy. Další možností, a z hlediska shody autorů asi nejproblematictější, jsou volební systémy, které část mandátů rozdělují dle většinového či semiproporčního volebního systému a část dle poměrného. Jedná se pak s jistými výhradami o kategorii smíšených volebních systémů.⁵

² Caramani, D.: The Societies of Europe, str. 25.

³ Šedo, J.: Volební právo a klasifikace volebních systémů, str. 16.

⁴ Sartori, G.: Srovnávací ústavní inženýrství, str. 15.

⁵ Šedo, J.: Volební právo a klasifikace volebních systémů, str. 17-18.

Proměnné vystupující obecně v oblasti volebních systémů

Obvod je oblastí, ve které danému počtu kandidátů je přidělen (alokován) daný počet mandátů, je tedy místem, kde se transformují hlasy na mandáty. Velikost obvodu může být vyjádřena buď jako počet obyvatel/voličů v daném obvodě (size) a nebo jako počet mandátů rozdělovaných na této úrovni (magnitude). Dle počtu mandátů rozdělujeme obvody na malé (1-5), střední (6-10) a velké (10+).⁶ Samozřejmě se můžeme setkat i s jiným možným dělením.

Struktura hlasování je opět pojem, pod který může být zasunuto více problematik – fyzická podoba hlasování (volební lístky, volební přístroje, dny voleb atd.), druh voleb (prezidentské, do horní/dolní komory parlamentu). Nás však budou zajímat hlavně dva aspekty voleb, které souvisí s tím, že ve volbách vystupují určití kandidáti a na druhé straně jsou voliči, kteří je volí.⁷ Kandidátní listiny lze rozdělit s přihlédnutím k závislosti na rozhodnutí mateřské strany na:

- Přísně vázané – nemohou být upraveny v rámci voleb.
- Vázané – voliči mohou vyjádřit své preference ve volbách pomocí například preferenčního hlasování či jakékoliv jiné formy seřazení kandidátů v rámci listiny.
- Volné – volič má možnost upravit kandidátku dle své vlastní vůle a disponuje toliko hlasy, kolik se v obvodu rozděluje mandátů.⁸

Jak již bylo řečeno, volby mají dvě roviny – kandidátní a voličskou. Nyní se budeme zabývat druhou jmenovanou. Gallagher s Mitchellem uvádějí jako heslo demokracie: „One person one vote“⁹, když se však podíváme na soudobá i historická hlasování, nesplňují všechna tuto jednoduchou poučku. Zároveň autoři ale uvádějí, že to rozhodně není na závadu, protože stále mají všichni voliči stejný počet hlasů.¹⁰ Dle tohoto počtu lze vydělit:

⁶ Caramani, D.: The Societies of Europe, str. 25-26.

⁷ Tamtéž., str. 26.

⁸ Tamtéž., str. 27.

⁹ Volně přeloženo: „Co člověk, to hlas“.

¹⁰ Gallagher, M. – Mitchell, P.: Introduction to Electoral Systems, str. 7.

- Jeden hlas (single vote) – ať již pro kandidáta či stranickou kandidátku.
- Vícenásobný hlas (multiple vote), kdy je možno dát hlas více kandidátům.
- Dva hlasy (two votes) - jeden hlas je použit v rámci stranické kandidátky a druhý pro vybraného kandidáta.¹¹

2.1) Poměrné volební systémy

Dnes rozhodně patří mezi nejpoužívanější v rámci voleb do zákonodárných těles. Radíme sem systém jednoho přenosného hlasu, personalizovaný poměrný volební systém a nakonec největší a nejrozmanitější oblast – listinné poměrné volební systémy. Jak již sám název napovídá, cílem takto zvolených systémů je snaha o poměrné zastoupení kandidátů dle aktuální situace – tedy (v ideálním případě) přesné přenesení voličských preferencí na mandáty.

2.1.1) Systém jednoho přenosného hlasu (Single Transferable Vote, STV)

Volič má pouze jeden hlas, který odevzdá vybranému kandidátovi a zároveň na lístku označí své další preference (bez ohledu na stranickou příslušnost kandidátů) pro případ, že by jeho hlas daný kandidát již nemohl využít – k čemuž může dojít dvěma způsoby: (a) vybraný kandidát byl zvolen a všechny hlasy, které mu byly odevzdány nad kvótu jsou dle dalších preferencí přenášeny (tzv. přenos shora) na kandidáty označené druhou preferencí. Další možností pak je (b) označení vybraného kandidáta za nejslabšího, jeho eliminaci a přenesení ostatních preferencí z jeho lístků (tzv. přenos zdola). STV se používá v Irsku, Severním Irsku, Maltě a například Tasmánii.¹²

¹¹ Šedo, J.: Volební právo a klasifikace volebních systémů, str. 19.

¹² Havlík, V. – Šedo, J. – Čaloud, D.: Systémy poměrného zastoupení, str. 106-109.

2.1.2) Listinné poměrné volební systémy

Jak již bylo zmíněno výše tato kategorie je nejširší a má velké množství zemí, které svým volebním systémem do kategorie listinných poměrných systémů spadají. Samozřejmě s tímto velkým počtem také přicházejí jistá specifika a odlišnosti, která si v následujících řádcích rozebereme.

K základním charakteristikám každého listinného poměrného volebního systému samozřejmě patří listina – tedy kandidátka, přičemž jejich možné dělení již bylo nastíněno v kapitole Volební systémy a jejich klasifikace. To stejné platí také o velikost obvodu, o které je pojednáváno ve stejné části práce. Zde by však bylo vhodné zmínit efekt velikosti volebního obvodu na volební výsledky. Dá se říci, že čím je větší volební obvod, tím volební systém vytváří proporcionalnější výsledky, zatímco malé obvody mají tendenci posilovat roli větších stran.

V zásadě můžeme dle volební formule (tedy matematického způsobu přepočtení hlasů na mandáty)¹³ rozdělit listinné systémy na dvě hlavní kategorie – systémy používající volebního dělitele a nebo volební kvótu.

Volební dělitel

Volební dělitel je uváděn jako nejpoužívanější způsob rozdělování mandátů. Při této technice dojde k rozdělení všech mandátů. Základní myšlenkou je dělení zisku stran postupně řadou čísel. Dle Říchové mezi nejpoužívanější¹⁴ dělitele patří:

- A) D'Hondtův dělitel používající čísla (1; 2; 3; 4...), je spíše výhodnější pro větší strany.
- B) Imperialiho systém vynechává jedničku a používá čísel (2; 3; 4...) - silně zvýhodňuje velké strany.

¹³ Chytilík, R.: Podněty a výsledky. Volební a stranické systémy v evropských zemích, str. 607.

¹⁴ Volebních dělitelů a kvót existuje celá řada – zde představený výčet není zdaleka kompletní a zvláště v případě dělitelů se věnuje jen těm nejpoužívanějším dle Říchové, protože ač tematika je to zajímavá, není cílem práce dodat vyčerpávající přehled.

- C) Dělitel Sainte-Laguë, který je vyjádřen řadou lichých čísel (1; 3; 5...) a preferuje spíše menší strany. V upravené podobě pak například ve Švédsku a Norsku je místo čísla jedna používáno čísla 1,4.¹⁵

Volební kvóta

System volebních kvót je ve své podstatě založen na stanovení minimálního počtu hlasů, který daný kandidující subjekt musí získat, aby obdržel mandát. V nejjednodušší podobě můžeme tento údaj (Q) získat vydělením celkového počtu hlasů (H) počtem rozdělovaných mandátů (M) – tato kvóta se označuje jako Hareova. Od zmíněného systému se pak odvíjejí další, které různě modifikují Hareovu kvótu, aby zmenšily největší problém volebních kvót obecně a to nerozdělení všech mandátů v prvním skrutiniu:

- A) Hareova kvóta – $Q = H/M$: označována též jako přirozená. Nedostatkem je vysoké procento nepřidělených mandátů v prvním skrutiniu.
- B) Hare-Niemayerova formule – $m = H_s \times M/H$: výsledek zde není počet hlasů nutný k získání mandátu, ale počet mandátů, který získají jednotlivé kandidující subjekty. Celkový počet mandátů, které jsou přiděleny se vydělí celkovým počtem hlasů a tento údaj je ještě vynásoben počtem hlasů, který konkrétní subjekt získal.
- C) Hagenbach-Bischoffova kvóta – $Q = H/(M+1)$: cílem je snížení počet nepřidělených mandátů v prvním skrutiniu pomocí navýšení jmenovatele zlomku o jedna.
- D) Imperialiho kvóta – $Q = H/(M + 2)$: další navýšení jmenovatele vede ke kýženému snížení počtu nerozdělených mandátů, ale pokud by se tento systém používal v jiném než velmi proporčním prostředí, byla by zde reálná šance na rozdělení více mandátů než by rozděleno býti mělo.¹⁶

¹⁵ Říchová, B.: Úvod do současné politologie, str. 152.

¹⁶ Havlík, V. – Šedo, J. – Čaloud, D.: Systémy poměrného zastoupení, str. 121-122.

V zásadě můžeme rozdělit snahu o přidělení zbylých mandátů s ohledem na úroveň na (a) rozdělení mandátů v rámci stejné úrovně jako probíhalo první skrutinium a nebo (b) posun problematiky na vyšší úroveň.

Stejná úroveň volebního obvodu – stranám, které nezískaly mandáty na základě prvního skrutinia budou zbylé rozděleny pomocí:

- A) systému největšího zbytku (absolutního či relativního) – dle klíče, že mandát získává strana s největším počtem hlasů, které nevedly k mandátu (absolutní zbytek) či nejvyššímu relativnímu poměru zbylých hlasů (relativní zbytek).
- B) systému nejvyššího průměru – zde je hlavní myšlenkou přidělení mandátů straně, která má nejvyšší průměr hlasů na jeden mandát.

Vyšší úroveň – další možností je vyčlenění části mandátů, které nebudou alokovány na úrovni volebního obvodu, ale na úrovni vyšší. I zde se však můžeme setkat s jistým počtem nerozdělených mandátů a proto je opět nutno přistoupit k alokaci mandátů pomocí volebních dělitelů či kvót.¹⁷

Klausule

Jedním z charakteristických znaků listinných systémů je používání klausule, kterou musí daná strana splnit, aby byla připuštěna k vlastnímu přerozdělování mandátů. Jde o nástroj používaný především k zamezení reprezentace malých stran a štěpení v rámci tělesa, do kterého je voleno. Je třeba rozlišit dva pojmy, které mohou být zaměňovány – klausule představená v této kapitole (formal/legal threshold / barrier clauses) a přirozený práh (electoral threshold)¹⁸, který je vyjádřen jako minimální počet hlasů nutných pro přístup k mandátům.

¹⁷ Říchová, B.: Úvod do současné politologie, str. 154-155.

¹⁸ Havlík, V. – Šedo, J. – Čaloud, D.: Systémy poměrného zastoupení, str. 130-131.

2.1.3) Personalizovaný poměrný volební systém

Klasifikace této kategorie volebních systémů není příliš jednoduchá a různí autoři personalizované poměrné volební systémy řadí do různých kategorií. Ve své podstatě jde o volební systémy, které kombinují odlišné volební techniky při volbě do jednoho orgánu, ale jejich výstup je z rozhodující části ovlivněn poměrnou složkou. Mandáty jsou přidělovány na základě zisku v poměrné složce (ne tedy jako v případě Itálie v letech 1993 až 2001, kdy je poměrná složka v systému pouze ke korekci výsledků nominální složky).¹⁹ Na základě této definice nemůžeme tedy souhlasit s autory jako Massicote a Blais, kteří řadí personalizované poměrné volební systémy do kategorie korektivních smíšených systémů, protože sledují pouze hledisko techniky (spíše technik) alokace mandátů. Oba autoři říkají, že každý systém, který používá dva způsoby rozdělování mandátů s tím, že obě složky mají větší než 5% zastoupení, spadá do kategorie smíšených volebních systémů.²⁰ Nehledí však již na výstupy těchto systémů. Shugart a Wattenberg (spolu s Ženíškem a Cabadou) tento systém také řadí do smíšených, konkrétně do kategorie MMP (Mixed Member Proportional) – tedy do smíšených volebních systémů s poměrnými účinky.²¹ Existuje pak i druhá skupina politologů, kteří dávají přednost zahrnutí personalizovaného poměrného systému do skupiny poměrných systémů – mezi ně patří i Giovanni Sartori, který na základě výstupů systému se nezdráhá ho řadit k poměrným s jakýmsi bonusem oproti běžným poměrným systémům v podobě personalizace volby.²² Caramani je zastáncem stejné klasifikace. I když poté v přehledu k Německu používá termín „mixed system“.²³

V tomto volebním systému zpravidla disponují voliči dvěma hlasy, kdy: první odevzdávají do nominální složky, kde v jednomandátovém obvodu pomocí většinové techniky (převážně, může být použito i semiproporčních technik) jsou vybíráni kandidáti. Tímto způsobem jsou obsazovány jmenovitě (proto nominální) mandáty konkrétními osobami.

¹⁹ Havlík, V. – Šedo, J. – Čaloud, D.: Systémy poměrného zastoupení, str. 136-137.

²⁰ Massicote, L. – Blais, A.: Mixed electoral systems, str. 345-353.

²¹ Ženíšek, M.: Typologie a výstupy smíšených volebních systémů, str. 44.

²² Sartori, G.: Srovnávací ústavní inženýrství, str. 31.

²³ Caramani, D.: The Societies of Europe, str. 386-393.

Druhý hlas je odevzdáván v rámci poměrné složky ve vícemandátovém obvodu a mandáty získává strana dle získaných procent hlasů.

Vlastní přidělování mandátů pak vypadá následovně: voliči vyznačí své preference na volebním lístku. Prvním krokem je určení vítězných kandidátů v rámci jednomandátových obvodů. Druhým pak je započtení poměrného hlasu a zjištění počtu mandátů, které by strana měla obdržet na celostátní úrovni. Na základě výsledků voleb v obou složkách pak můžeme identifikovat 3 situace, které mohou nastat:

- A) strana získala méně přímých mandátů než na kolik by měla dle proporční složky nárok. Doplní tedy počet zvolených kandidátů v nominální složce o kandidáty z listiny ze složky poměrné.
- B) strana získala stejně mandátů v nominální složce jako by měla získat na základě výsledku v proporční složce. Nebude tedy zvolen nikdo z kandidátní listiny a mandáty obsadí pouze zvolení kandidáti z nominální složky.
- C) počet mandátů získaných v přímé volbě je vyšší než by měla strana mít dle poměrné složky. Tyto mandáty se například v německé úpravě systému stranám ponechávají (zvyšuje se počet křesel v Bundestagu) a dochází k vytvoření tzv. přesahujících mandátů (Überhangmandate). Jiné země naopak preferují nenavyšování počtu křesel v parlamentních tělesech, ale například poměrné snížení počtu mandátů, které si mohou strany v poměrné složce rozdělit (Albánie 2001 a 2005).

Specialitou systémů s více hlasy voličů je pak fenomén zvaný „split voting“ – tedy situace, kdy od voliče například v nominální složce obdrží hlas kandidát za stranu A, ale party vote získá strana B (či naopak). V zásadě se pak polemizuje nad pohnutkami voličů či spíše samotnými skupinami voličů, kteří takto volí. Jeden z pohledů (psychologický) tvrdí, že ve státech, kde volič má více hlasů budou „splitters“ méně informovaní, budou se méně zajímat o politiku a také budou méně ztotožněni s nějakou konkrétní stranou. Druhý pohled (strategický / racionální) však

tyto voliče vidí jako jedince, kteří dobře pochopili volební systém a snaží se maximalizovat efekt svého hlasu.²⁴

Proměnné MMP

Při přemýšlení nad proměnnými, které ovlivňují výstupy tohoto systému se musíme zaměřit na dvě skutečnosti, které charakterizují daný systém. První skutečností jsou dvě složky volby – nominální a poměrná, které vycházejí z většinových (či vzácně semiproporčních) a poměrných volebních systémů a vyznačují se tedy stejnými nezávislými proměnnými jako dané systémy v „čisté“ podobě. U většinových systémů by se jednalo zvláště o většinu nutnou pro vítězství, popřípadě počet kol hlasování. Mezi hlavní používané volební systém v nominální složce volby lze považovat:

A) Relativně většinový systém (relative majority, plurality, First Past the Post – FPTP) Tento systém je definován následujícími 4 charakteristikami – (a) volba probíhá v jednom kole, (b) je zde pouze jeden kandidát, (c) jde o jednomandátový obvod a (d) vítězem je kandidát s největším počtem hlasů.²⁵

B) Dvoukolové systémy (Two-Round Systems) – dle Sartoriho má tento systém výhodu právě ve skutečnosti, že se konají dvě kola, kdy v prvním mohou voliči vybírat zcela svobodně své kandidáty a až poté dojde k samotné volbě, která rozhodne, kdo bude zvolen. První kolo tak přirovnává dle jeho funkce k primárním volbám (ovšem bez jejich problémů), kdy obě tato hlasování zužují okruh kandidátů a tím ukazují preference voličů.²⁶ Na základě počtu kandidátů, kteří postupují do druhého kola pak můžeme rozdělit dvoukolové systémy na:

- Systém absolutní většiny v „čisté“ podobě (absolute majority run-off, majority), kdy do druhého kola postupují pouze dva kandidáti a tím pádem vítěz má zajištěnou podporu přesahující 50% hlasů.

²⁴ Banducci, S. – Karp, J. – Vowles, J.: Vote splitting under MMP, str. 101

²⁵ Chytilík, R. – Hušek, P.: Většinové volební systémy, str. 65-66.

²⁶ Sartori, G.: Srovnávací ústavní inženýrství, str. 75.

- Systém spojující absolutní většinu s relativní (majority-plurality) – do druhého kola může postoupit i více než dva kandidáti – vše se odvíjí od nastavení limitu pro postup. Z tohoto je tedy zřejmé, že vítěz nemusí nutně mít podporu většinového počtu voličů.
- Slabý („románský“) systém vícekolového hlasování („Romanic“ Majority) je posledním zástupcem tohoto typu, vyznačuje se volným postupem do druhého kola bez omezení, dokonce do druhého kola se mohou přihlásit i kandidáti, kteří se prvního kola nezúčastnili.²⁷

Poměrná složka by pak byla charakterizována již výše nastíněnými proměnnými jako je velikost obvodů, podoba kandidátky, volební formule (použití volebního dělitele či volební kvóty – zde pak nutno počítat s možností nerozdělení všech mandátů při prvním skrutiniu) a konečně (ne)existence klauzule, popřípadě její velikost. V tomto momentu může v případě klauzule vstoupit do výpočtu poměrné složky i složka nominální, kdy například na Novém Zélandu (nutný jeden přímý mandát) nebo v Německu (tři mandáty) je možnost překročit klauzuli získáním přímých mandátů a není tedy nutné splnit konkrétní procento hlasů v poměrné části. Někdy je klauzule z důvodů snahy o zastoupení národnostních menšin změněna či zcela vypuštěna (Německo ji neaplikuje pro tyto strany vůbec).²⁸

Druhou skutečností jsou pak obecně vztahy mezi oběma složkami. Shoda mezi výzkumníky panuje na dělení vztahů na korektivní a navrstvující. V případě prvním se jedná o situaci, kdy existuje mezi oběma složkami nějaký vztah. Poměrná složka pak slouží jako jakási kompenzace nominální složky. Mezi navrstvujícími systémy naopak žádný vztah není a existují jakoby vedle sebe. MMP obecně patří mezi korektivní systémy, ovšem s jistými výhradami. Například v Německu je poměrná složka natolik silná, že rozhoduje o výsledcích a ne tedy naopak, jak by měla v „tradičním“ pojetí korektivního systému.²⁹ Velmi důležitou proměnnou je počet mandátů rozdělovaný mezi jednotlivými složkami, v Německu si jsou co do počtu

²⁷ Chytilík, R. – Hušek, P.: Většinové volební systémy, str. 74-75.

²⁸ Čaloud, D.: Smíšené vs. poměrné personalizované volební systémy, str. 35.

²⁹ Tamtéž., str 32-33.

mandátů obě složky rovny (299:299), Nový Zéland je na tom obdobně (70:52)³⁰, naopak v Albánii je poměr výrazně posunut ve prospěch nominální složky (100:40).³¹ Počet hlasů, kterými disponuje volič, je další proměnnou. Obvyklé pro MMP je, že volič disponuje dvěma hlasy – jedním do nominální složky a druhým do poměrné složky. Výjimkou jsou však některé volby do zemských sněmů v Německu (Bádensko-Würtenbersko, Severný Porýní-Vestfálsko a Šlesvicko-Holštýnsko), kde je také používáno MMP, ale volič má hlas pouze jeden.³² Čaloud identifikuje jako speciální proměnnou MMP způsob nakládání s tzv. přesahujícími mandáty. Tedy za situace, kdy strana získá více hlasů v nominální složce než by měla získat dle výsledků složky poměrné. V případě Německa se tyto hlasy stranám ponechávají zatímco na Novém Zélandu byl stanoven počet křesel v parlamentu na 120 křesel (1996-1999) a ten nemohl být překročen. Albánie přišla se zajímavou možností vypořádání se s tímto problémem, kdy v případě přesahujících mandátů jsou tyto zachovány, ale počet mandátů, které měly získat ostatní strany, se o počet přesahujících mandátů sníží.³³

³⁰ Dle výsledků voleb z roku 2008:

<http://www.elections.org.nz/study/nz-electoral-facts-stats-2008/2008-election-key-statistics.html>

³¹ Reynolds, A. – Reilly, B.: The International IDEA Handbook of Electoral Systems Design, str. 91.

³² Čaloud, D.: Smíšené vs. poměrné personalizované volební systémy, str. 34.

³³ Tamtéž., str. 35-36.

3) Německo

3.1) Historie volebního systému

Německý volební systém je nejdéle fungujícím personalizovaným poměrným systémem na světě. V minulosti se dle něj volilo také v Dánsku, ale pouze v letech 1915-1920. Nejstarším zástupcem dané kategorie je volební systém užívaný ve spolkové zemi Württenbersko (v té době požívající titul království) v letech 1906-1918.³⁴ V novodobé historii po druhé světové válce byly okupační mocnosti postaveny před problémem, jaký zvolit volební systém do nového Německa tak, aby se neopakovaly mnohé chyby z dob Výmarské republiky. Zvláště Spojené království vytvářelo tlak na zvolení systému, který by zabránil zastoupení příliš velkého počtu stran a tím jeho destabilizaci. Snahou také bylo, aby tento systém sdílel britskou tradici napojení zvoleného zástupce na jeho obvod. Autorem vlastního systému pak byly německé politické strany, které ho navrhly, ale konečná podoba byla také ovlivněna experimenty spojenců (Velká Británie) na zemské úrovni v rámci jejich okupační zóny.³⁵

V roce 1949 byl přijat Parlamentní radou (Parlamentarischer Rat)³⁶ volební systém, kde 60% poslanců do Bundestagu bylo zvoleno pomocí FPTP v jednomandátových obvodech (nominální složka) a zbylých 40% v poměrné složce pomocí přísně vázaných kandidátek na úrovni spolkových zemí. Početně šlo o 242 potažmo 158 mandátů. V poměrné volbě bylo Německo rozděleno na 11 obvodů a používalo se d'Hondtova dělitele.³⁷ Aby strana byla připuštěna k alokaci mandátů v poměrné složce, musela získat buď alespoň jeden přímý mandát a nebo 5% hlasů v jakékoli spolkové zemi. Zajímavostí je, že v těchto volbách voliči disponovali pouze jedním hlasem, který působil jako jakýsi dvojitý hlas, kdy hlas konkrétnímu kandidátovi byl i hlasem pro jeho nominující stranu.³⁸

³⁴ Voliči disponovali dvěma hlasy, v nominální složce bylo alokováno 69 mandátů zatímco v poměrné 23 (6 pro Stuttgart a 17 ve dvou administrativních obvodech):

Massicote, L. – Blais, A.: Mixed electoral systems, str. 343.

³⁵ Farrell, D.M.: Electoral Systems, str. 98-99.

³⁶ Cabada, L. – Ženíšek, M.: Smíšené volební systémy, str. 68.

³⁷ Massicote, L. – Blais, A.: Mixed electoral systems, str. 356.

³⁸ Farrell, D.M.: Electoral Systems, str. 99.

Před následujícími volbami (1953) došlo k jistým změnám, kdy byl zaveden dnes již standardní počet dvou hlasů – do nominální složky (Erstestimme) a do složky poměrné (Zweitestimme). Původní německé názvy jednotlivých hlasů někteří autoři považují za matoucí a částečně tak i vysvětlují nepochopení volebního systému voliči, kdy jejich velká část si myslí, že hlas do nominální složky má větší váhu než do poměrné.³⁹ Další změnou bylo narovnání počtů mandátů v jednotlivých složkách volebního systému (242:242) a snížení počtu obvodů v poměrné složce na 9.⁴⁰ Poněkud ztížen byl vstup stran do parlamentu – 5% hranice zůstala, byla však již aplikována na celostátní úroveň a nestačilo tedy získat 5% v jakékoliv ze spolkových zemí, alternativní cestou, jak strana mohla dojít až k alokování mandátů v poměrné složce byl jeden přímý mandát.

V roce 1956 (rok před federálními volbami) byla přijata další úprava ztěžující přístup stranám do parlamentu. Jednalo se o navýšení počtu přímých mandátů nutných pro přerozdělování mandátů v poměrné složce z jednoho na tři.⁴¹ Mezi další změny se řadí zvýšení počtu mandátů pro obě složky na poměr 247:247 a konec rozdělování Německa na jednotlivé obvody – od tohoto roku je pro poměrnou složku používán pouze jeden obvod pro výpočet získaných mandátů (kandidátní listiny jsou však vytvářeny na úrovni spolkových zemí). Dá se říci, že od té doby se takto upravený systém používá dodnes. Pouze několik změn bylo provedeno – v roce 1985 byla metoda přepočítávání hlasů v poměrné složce z D'Hondtova dělitele změněna na Hare-Niemayerovu kvótu s metodou nejvyšších zbytků a ustavení počtu poslanců v každé složce na 248.⁴² Zajímavostí pak jsou změny spojené se znovusjednocením Německa, kdy pro volby 1990 byla federálním soudem hranice 5% aplikována separátně pro obě části státu a počet poslanců byl zvýšen na 328 pro obě složky.⁴³ V roce 2002 se pak bez připočtení přesahujících mandátů ustálil počet mandátů na 299 pro obě složky.

³⁹ Banducci, S. – Karp, J. – Vowles, J.: Vote splitting under MMP, str. 105.

⁴⁰ Massicote, L. – Blais, A.: Mixed electoral systems, str. 356.

⁴¹ James, P.: The German Electoral System, str. 16.

⁴² Massicote, L. – Blais, A.: Mixed electoral systems, str. 356.

⁴³ Farrell, D.M.: Electoral Systems, str. 99.

3.2) Současné nastavení volebního systému

Jak již bylo uvedeno výše, v Německu je používán personalizovaný poměrný volební systém – celkový počet křesel v Bundestagu je 598 (bez přesahujících mandátů), v nominální složce je voleno 299 poslanců v jednomandátových obvodech pomocí většinového FPTP. Ve složce proporční pak stejný počet poslanců pomocí listinného poměrného volebního systému užívajícího Hare-Niemayerovi⁴⁴ kvóty a pro přerozdělení možných zbylých mandátů je používána metoda nejvyššího zbytku. Kandidátní listiny jsou přísně vázané. Vymezení obvodů by se mělo řídit následujícími pravidly:

- Hranice spolkových zemí budou respektovány.
- Průměrný počet obyvatel jednotlivých obvodů by se neměl lišit o více než 25%. Pokud by se tento počet lišil o více než 33,3%, byl by to důvod pro vytyčení nových obvodů.
- Počet obvodů v rámci jednotlivých spolkových zemí odráží počet obyvatel těchto zemí.
- Každý obvod by měl být tvořen koherentní oblastí.
- Pokud je to možné, měly by se respektovat hranice obcí, měst a oblastí.⁴⁵

Volebních obvodů je i na základě výše zmíněných pravidel vytyčeno 16, aby kopírovaly počet spolkových zemí (přísně vázaných kandidátních listin je stejný počet). Nejmenším obvodem, co do počtu mandátů (magnitude, bez započítání případných přesahujících) disponuje spolková země Brémy – voliči zde mohou zvolit čtyři své zástupce (2x2), naopak největší počet delegátů má Severní Porýní-Vestfálsko – 128 (64x2).⁴⁶ Velikost obvodu (magnitude) se odvíjí od počtu obyvatel v daném obvodu (zde dané spolkové zemi).

⁴⁴ Pojmenování této kvóty je odvozeno od dvou jmen – Thomas Hare (anglický ústavní právník) a Horst Niemayer (německý matematik), dostupné přes:

http://www.bundestag.de/htdocs_e/parliament/elections/16thbundestag.html

⁴⁵ Germany – Federal Electoral Law – 1996, online, dostupný přes:

<http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/DE/Germany%20-%20Federal%20Electoral%20Law-1996.doc/view>

⁴⁶ Saalfeld, T.: Germany: Stability and Strategy in a Mixed-Member Proportional System, str. 212.

Vlastní přepočítání hlasů na mandáty

Když je po sečtení druhých hlasů znám jejich počet pro každou stranu, může začít čtyřstupňový proces jejich alokace.

- 1) Všechny strany, které nedosáhly 5% hlasů a nebo tří přímých mandátů (neaplikuje se pro strany národnostních menšin), jsou z distribuce poměrných hlasů vyloučeny. Což však neznamená, že taková strana nebude mít žádné své zástupce v Bundestagu – například ve spolkových volbách v roce 2002 strana PDS (Partei des Demokratischen Sozialismus) získala pouze 4,3% druhých hlasů a nebyla tedy připuštěna k možnosti získat mandáty v poměrné složce, ale dva přímé mandáty⁴⁷, které obdržela ji samozřejmě zůstaly. Pro další kroky je takovýto výsledek důležitý, protože se počet křesel, které si budou strany rozdělovat, snižuje právě o počet přímých mandátů, které získaly strany, jež nebyly připuštěny k rozdělování mandátů v poměrné složce.
- 2) Pomocí Hare-Niemayerovy kvóty je vypočítán počet mandátů, které by každá strana dle počtu druhých hlasů měla získat. Počítá se zde s celkovým počtem hlasů jako kdyby Německo bylo jediným obvodem.
- 3) Stejnou technikou je pak dle druhých hlasů na úrovni jednotlivých spolkových zemí rozhodnuto, kolik dané strany získají v těchto zemích mandátů. Jde tedy vlastně o pouhé rozdělení vypočítaných mandátů z kroku 2 mezi jednotlivé spolkové země. Tento krok se netýká CSU (Christlich-Soziale Union in Bayern), která své kandidáty staví v jediné spolkové zemi – Bavorsku.
- 4) Při posledním kroku je od počtu mandátů, které by měla konkrétní strana ideálně získat ve volbách, odečten počet přímých mandátů, které strana již obdržela v nominální složce. Tímto krokem je rozhodnuto, kdo konkrétně obsadí jednotlivá křesla – v případě, že je počet mandátů z nominální

⁴⁷ Elections to the German Bundestag – Results Lookup, online, dostupný přes: <http://electionresources.org/de/bundestag.php?election=2002&land=DE>

složky stejný a nebo větší než je počet ideálně rozdělených mandátů straně, budou všechna získaná křesla obsazena kandidáty z nominální složky volebního systému. Pokud však po odečtení mandátů z nominální složky ještě některé zbudou (strana by tedy měla získat více mandátů, než obdržela v nominální složce), obsadí je kandidáty z kandidátní listiny v dané spolkové zemi počínaje vrchem listiny.⁴⁸

Přesahující mandáty (Überhangsmandate)

Vznik takovýchto mandátů je generován ve výše zmíněném kroku č.4 pro vybírání konkrétních kandidátů pro získané mandáty. Jde ve své podstatě o porovnání počtu mandátů, které by v případě plně proporčních voleb získala strana v rámci konkrétní spolkové země a odečtením od tohoto čísla počtu mandátů, které strana již obdržela v nominální složce. Přesahující mandáty se vyskytnou v případě, že počet mandátů z nominální složky je vyšší než počet mandátů, který by strana získat měla pomocí výše popsaného výpočtu. V německé úpravě volebního systému se tyto mandáty stranám neodebírají, nýbrž ponechávají se jim. Logicky se tedy navyšuje počet křesel v Bundestagu. Nedá se pak říci, že číslo 598 je konečné. Dle Saalfelda roste šance na přesahující mandáty pokud (a) ve zvláště malých (magnitude) obvodech pro poměrnou i nominální složku mají (b) minimálně dvě strany reálné šance na získání přímých mandátů, je (c) malá účast při volbách, vyskytuje se (d) velký počet stran, které nedosáhnou na alokaci mandátů v rámci poměrné složky, a konečně pokud je (e) velký počet neplatných hlasů.⁴⁹ Od spojení obou částí Německa je tato problematika velmi sledována a to i z důvodů ovlivnění vytváření povolebních formací. Přesahující mandáty zde vystupují jako jakési stabilizátory vítězných koalic a jejich většinu v parlamentu. Pro větší přehlednost byla vytvořena tabulka 1., která ukazuje výsledky voleb po sjednocení Německa s ohledem na vítěznou koalici, její většinu, počet přesahujících mandátů a výpočet většiny vlády při situaci, kdy by se neponechávaly přesahující mandáty, ale Bundestag by měl „pouze“ počet křesel odpovídající 598 potažmo 656 před úpravou z roku 2002.

⁴⁸ Saalfeld, T.: Germany: Stability and Strategy in a Mixed-Member Proportional System, str. 213-214.

⁴⁹ Tamtéž., str. 214.

Tabulka 1.: Přesahující mandáty jako stabilizátory vítězných koalic

Rok voleb	Počet přesahujících mandátů			Strany tvořící vládní koalici	Celkový počet křesel	Mandáty vlády (po započtení přesahujících mandátů)	Vládní většina	Vládní většina při neexistenci přesahujících mandátů
	CDU	SPD	Celkově					
1990	6	0	6	CDU/CSU, FDP	662	398	67	63
1994	12	4	16	CDU/CSU, FDP	672	341	5	0
1998	0	13	13	SPD, Bündnis 90 / Die Grünen	669	345	10	3
2002	1	4	5	SPD, Bündnis 90 / Die Grünen	603	306	5	2
2005	7	9	16	CDU/CSU, SPD	614	448	141	132

Zdroj: Vlastní výpočet na základě výsledků voleb přístupných přes:

<http://electionresources.net/de/>; jde o modifikaci a aktualizaci tabulky 10.3: Saalfeld, T.: Germany: Stability and Strategy in a Mixed-Member Proportional System, str. 216.

Jak vidíme, první Kohlův kabinet (1990-1994) díky poměrně zajímavé většině svých mandátů nebyl až tolik zvýhodněn přesahujícími mandáty (reálný výsledek 67, při hypotetickém neponechávání přesahujících mandátů by vláda měla většinu pouze o čtyři křesla menší). V následujících volbách však přesahující mandáty dokázaly pomoci koalicím k rozšíření své většiny a v případě poslední Kohlovi vlády (1994-1998) dokonce i velmi výrazně – z žádného křesla hypoteticky na konečných pět křesel. Vlády Gerharda Schödera na tom byly obdobně – při neexistenci přesahujících mandátů by měly většinu pouze tří křesel (1998-2002) respektive dvou v následujícím období (2002-2005). Avšak při takovém nastavení německého volebního systému, jaké bylo při těchto volbách aplikováno, se obě koalice těšily z většiny deseti potažmo pěti mandátů.

Přesahující mandáty můžeme ve své podstatě označit za jedinou disproporční složku německého volebního systému. Existují pouze dva momenty, kdy nominální složka „vítězí“ nad složkou proporční:

1. Strana získá v nominální složce počet mandátů menší než tři a zároveň nedokáže obdržet 5% a více hlasů ve složce poměrné. Mandáty jí však zůstávají a o tento počet je snižován celkový počet rozdělovaných mandátů při výpočtu ideálního zastoupení stran.
2. Strana získá více přímých mandátů než jí dle poměrné složky náleží. Ponechává si je a zvětšuje se o ně počet křesel v Bundestagu.

3.3) Alokace mandátů ve volbách v roce 2005

V posledních volbách do Bundestagu bylo schopno překonat hranici 5% hlasů v poměrné složce a nebo tří přímých mandátů celkem šest politických stran. Již tradičně jsou zastoupeny dvě hlavní strany (či spíše dva bloky) – sociálnědemokratická SPD (Sozialdemokratische Partei Deutschlands) a konzervativní CDU (Christlich Demokratische Union Deutschlands) spolupracující na spolkové úrovni s CSU (Christlich-Soziale Union in Bayern), kdy CSU nasazuje své kandidáty pouze v Bavorsku a CDU naopak ve všech ostatních spolkových zemích s výjimkou Bavorska, po volbách pak strany spolupracují a na spolkové úrovni vystupují jako jeden celek označovaný CDU/CSU. Zmíněné strany po volbách vytvořily tzv. „velkou koalici“ a získaly velmi výraznou většinu v Bundestagu. Mezi další subjekty, které zasedají v parlamentu patří environmentálně se profilující strana zde označovaná jako Grüne (Bündnis 90 / Die Grünen), liberální FDP (Freie Demokratische Partei) a seznam frakcí končí s levicovou Die Linke.

Tabulka 2.: Ideální výpočet

Strana	Celkový počet mandátů	Druhé hlasy stran	Druhé hlasy celkem	Výsledek (celá čísla)	Výsledek (za desetinnou čárkou)	Mandáty získané metodou nejvyšších zbytků	Mandáty stran celkem
SPD	598 x	16194665	: 45430378	213,	170352		213
CDU		13136740		172,	918890	+ 1	173
CSU		3494304		45,	995584	+ 1	46
GRÜNE		3838326		50,	523880	+ 1	51
FDP		4648144		61,	183513		61
Die Linke		4118194		54,	207782		54
Celkem		45430378		595	3	598	

Zdroj: Verteilung der Sitze auf die Parteien: Wahl zum. 16. Deutschen Bundestag am 18. September 2005, Bundeswahlleiter, online, přístupné přes: http://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/BTW_BUND_05/downloads/ergebnisse_2005/heft3_mit_grafiken.pdf

Základním početním úkonem pro zjištění ideálního rozložení mandátů mezi stranami je sečtení všech druhých hlasů stran, které obdržely více než tři přímé mandáty a nebo 5% druhých hlasů. Alternativně samozřejmě můžeme odečíst od všech odevzdaných platných hlasů hlasy stran, které danou klauzuli nenaplnily a tím pádem nemají nárok na žádné z poměrných mandátů. Až je znám počet hlasů pro jednotlivé strany a celkový počet odevzdaných platných hlasů, můžeme přistoupit k vlastnímu výpočtu. Nejprve je zisk mandátů jednotlivých stran vynásoben počtem křesel alokovaných v rámci poměrné složky (standartně je to po úpravě z roku 2002 598, ale jak je výše naznačeno, může být toto číslo i nižší) a poté výsledek vydělen sumou odevzdaných platných hlasů všech subjektů, které mají nárok na poměrné mandáty. Celá čísla výsledných hodnot se ponechají a nerozdělené mandáty se přidělí stranám s největšími zbytky – tedy hodnotami za desetinnou čárkou (v případě voleb z roku 2005 šlo o tři mandáty). Tímto krokem jsme již na spolkové úrovni hotovy a dostáváme ideální rozložení mandátů, kdyby volby probíhaly plně proporčním způsobem v rámci jediného volebního obvodu. Dalším krokem je rozdělení mandátů, na které má strana nárok v rámci celého Německa do jednotlivých spolkových zemí.

Tabulka 3.: Alokace mandátů konkrétní strany na zemskou úrovni

Strana	Celkový počet mandátů, které strana získala	Počet hlasů ve spolkové zemi (Dolní Sasko)	Celkový počet hlasů strany	Výsledek (celá čísla)	Výsledek (za desetinnou čárkou)	Mandáty, na které má strana nárok
CDU	173 x	1599947	: 13136740	21,	069979	21

Zdroj: Verteilung der Sitze auf die Landeslisten: Wahl zum. 16. Deutschen Bundestag am 18. September 2005, Bundeswahlleiter, online, přístupné přes: http://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/BTW_BUND_05/downloads/ergebnisse_2005/heft3_mit_grafiken.pdf

Když se podíváme na tabulku 3., zjistíme, že výpočet množství mandátů, na které má v rámci konkrétní spolkové země strana nárok, je obdobný jako výpočet mandátů celostátně. Tento konkrétní příklad zkoumá alokaci mandátů CDU ve spolkové zemi Dolní Sasko. Počet hlasů, který zde CDU získala je vynásoben celkovým počtem mandátů, které by dle ideálního výpočtu měla CDU obdržet, a výsledek je vydělen celkovým počtem hlasů, které na spolkové úrovni CDU získala. Výsledkem je pak hodnota, která ukazuje předpokládaný počet mandátů CDU v Dolním Sasku. Tato země byla vybrána záměrně, aby do konečné vypočítané hodnoty nevstupovala externí proměnná (přidělení dalšího mandátu na základě metody nejvyšších zbytků).

Při obsazování křesel konkrétními kandidáty je důležité množství zvolených kandidátů pomocí prvního hlasu. V případě Dolního Saska CDU získalo pouze čtyři⁵⁰ mandáty přímo a tudíž zbylých 17 bylo doplněno z místní kandidátní listiny. Čaloud identifikuje čtyři možné způsoby obsazení křesel:

- 1) Všechny mandáty jsou obsazeny pomocí přímých mandátů.
- 2) Strana obsadí všechny mandáty jmény z kandidátní listiny (nezískala žádný přímý mandát.
- 3) Část mandátů bude obsazena vítěznými kandidáty z jednomandátových obvodů a zbytek jejich kolegy z kandidátní listiny.

⁵⁰ September 18, 2005 Bundestag Election Results – Niedersachsen (Lower Saxony), online, dostupný přes: <http://electionresources.net/de/bundestag.php?election=2005&land=NI>

- 4) Veškeré mandáty budou obsazeny pomocí nominální složky, ale jejich počet bude vyšší než, na který by strana měla dle ideálního výpočtu nárok – vznikne přesahující mandát, který si strana ponechává.⁵¹

Tabulka 4.: Konečné výsledky voleb 18. srpna 2005

Strana	První hlas	Přesahující mandáty	Druhý hlas		Celkový počet mandátů
	Přímé mandáty		%	Mandáty z poměrné složky	
CDU/CSU	150	7	35,2	69	226
CDU	106	7	27,8	67	180
CSU	44	-	7,4	2	46
SPD	145	9	34,2	68	222
FDP	0	-	9,8	61	61
Die Linke	3	-	8,7	51	54
Bündnis 90 / Die Grünen	1	-	8,1	50	51
Celkem	299	16		299	614

Zdroj: September 18, 2005 Bundestag Election Results – Federal Republic of Germany Totals, online, dostupný přes:

<http://electionresources.net/de/bundestag.php?election=2005&land=DE> (upraveno pro větší přehlednost autorem)

Ke dnešnímu dni však složení Bundestagu vypadá poněkud odlišně než ukazuje situace po volbách. Můžeme rozlišit dvě kategorie změn:

- *Beze změny počtu křesel v Bundestagu* – Gert Winkelmeier (Die Linke, kandidátní listina) rezignoval 13. února 2006 z parlamentní frakce této strany, Henry Nietzsche (CDU, přímý mandát) 15. prosince 2006 taktéž rezignoval. Dnes vystupují jako nezařazení (unattached).
- *Se změnou počtu křesel* – 1. června 2007 opustil Bundestag Matthias Wissman (CDU, přímý mandát) a 25. února 2008 zesnul Johann-Heinrich Krummacher (CDU, přímý mandát). Pravidlem je, že pokud má strana přesahující mandáty, nejsou odcházející poslanci nahrazováni novými.⁵²

⁵¹ Čaloud, D.: Smíšené vs. poměrné personalizované volební systémy, str. 62-63.

⁵² German Bundestag: Distribution of Seats in the 16th German Bundestag, online, dostupné přes: http://www.bundestag.de/htdocs_e/parliament/elections/16thbundestag.html

4) Albánie

4.1) Historie volebního systému

Výsledky zkoumání proměn volebních systémů v Albánii budou mnohem pestřejší než v případě Německa. Od pádu totalitního režimu se konalo již šest voleb do jednokomorového albánského parlamentu (Kuvendi i Shqipërisë) a každé dle jiného nastavení volebního systému. Což Albánii řadí mezi země s velmi nestabilním volebním systémem. Země díky tuhému komunistickému režimu nepocítila prakticky žádné náznaky rozkladu režimu – změny mohly začít až po smrti Envera Hodži (albánsky Hoxha).⁵³ Tranzice však probíhala pomalu a obtížně zvláště s ohledem na ekonomické problémy země, její zaostalost, chudobu obyvatelstva a také neopominutelnou míru korupce vládních činitelů.

První svobodné volby se konaly v roce 1991 a byl zde použit systém absolutní většiny v jednomandátových obvodech, což je nastavení používané i v době komunismu. Oproti dnešnímu parlamentu byl počet členů roven 250.⁵⁴ Krpec a Stýskalíková považují výrazné vítězství komunistické strany za velké překvapení.⁵⁵ Dlouhou dobu byl systém absolutní většiny používán místo obvyklejšího FPTP v nominální složce.

Díky problémům a nespokojenosti zvláště v oblasti ekonomické byly další volby vyhlášeny již na příští rok (1992). Zde se setkáváme s několika významnými změnami. Byl snížen počet křesel z 250 na 140, kdy 100 mandátů bylo vyčleněno pro nominální složku, která používala systém absolutní většiny v jednomandátových obvodech, a zbylých 40% se rozdělovalo v poměrné složce a byly označovány jako „kompenzační“ mandáty. Albánie vystupovala jako jeden obvod a klausule pro vstup do alokace poměrných mandátů byla nastavena na 4%. Přesný výpočet počtu mandátů, které strany měly získat, pak byl obstarán Hare-Niemayerovou kvótou. Zajímavostí je, že v těchto volbách byl používán stejný systém jako v některých

⁵³ Stýskalíková, V.: Albánie, str. 18.

⁵⁴ Birch, S.: Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe, str. 28-29.

⁵⁵ Krpec, O. – Stýskalíková, V.: Republika Albánie, str. 28.

spolkových zemích – volební systém měl sice dvě složky, ale volič disponoval pouze jedním hlasem⁵⁶, takže nedocházelo ke split voting, protože hlas odevzdaný konkrétnímu kandidátovi generoval také poměrný hlas pro subjekt, na jehož listině kandidát vystupoval.

Závažným problémem pak jsou následující volby v roce 1996, které v mnoha pracích nejsou například vůbec zmíněny.⁵⁷ Počet křesel zůstal stejný, ale změnil se poměr mezi složkami, kdy už předtím silná nominální složka byla ještě posílena a počet mandátů zde rozdělovaných vzrostl na 115, ponechávající pro poměrnou složku 25 mandátů. Massicote a Blais řadí tento volební systém mezi navrstvující smíšené, protože výsledky voleb naznačují, že k žádné kompenzaci nedocházelo a tím pádem obě složky vystupovaly jako nezávislé. Uvádějí také, že nejsilnější strana získala nerozdělené mandáty.⁵⁸ Výsledek vítězné Demokratické strany (Partia Demokratike e Shqipërisë) je doslova ohromující – zisk 122 ze 140 mandátů možných. Po získání 95 mandátů PDSH v prvním kole voleb byl opozicí vyhlášen bojkot dalších kol a neochota převzít křesla v parlamentu. Bojkot pokračoval i v rámci opakování voleb v 17 obvodech. Pozorovatelé OBSE (Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě) byli přítomni naposledy při prvním kole voleb.⁵⁹

O rok později se konaly další volby po velmi dramatické krizi způsobené krachem tzv. pyramidových fondů, na které bylo napojeno mnoho politiků. Velikost u nominální složky zůstala stejná (115), ale zvětšil se počet mandátů složky poměrné na 40. Pro podporu většího zastoupení ostatních stran pak byla snížena klausule ze 4% na 2% a mandáty poměrné složky se měly dělit dle výsledků poměru hlasů tak, že dvě nejsilnější strany by si rozdělily mezi sebe deset mandátů a zbytek (tedy 30 mandátů) by připadl k rozdělení slabším stranám. Pokud se však podíváme na výsledky těchto voleb, zjistíme, že dvě nejsilnější strany si mezi sebe rozdělily plných 33 poměrných hlasů s tím, že nejsilnější strana jich z tohoto počtu obdržela 22.⁶⁰

V roce 2001 proběhly zatím předposlední volby, které byly upraveny nově schváleným volebním zákonem (květen 2000), který mimo jiné měnil počet křesel a

⁵⁶ Základním problémem při studiu albánského volebního systému je nepříliš rozvinutá pramenná báze a mnohdy odporující si či nepřesné informace. Jako příklad může být uvedena poměrně náročná snaha o rekonstrukci nastavení volebního systému z voleb roku 1992, více viz.

Šedo, J.: Volební systémy postkomunistických zemí, str. 74-76.

⁵⁷ Viz. Birch, S.: Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe, str. 29.

⁵⁸ Massicote, L. – Blais, A.: Mixed electoral systems, str. 351.

⁵⁹ Albania: Parliamentary elections Kuvendi Popullor, 1996, online, dostupný přes:

http://www.ipu.org/english/parline/reports/arc/2001_96.htm

⁶⁰ Šedo, J.: Volební systémy postkomunistických zemí, str. 77-78, 267.

poměr mezi složkami tak, že se navrátil ke stavu z roku 1992 (100:40), byla zavedena mírně zvýšená klausule pro jednotlivé subjekty – 2,5% a počalo se s aplikací klausule pro koalice nastavené na hodnotu 4%. I při těchto volbách docházelo k závažným porušením a musely se v několika obvodech opakovat, což však neznamená, že se jejich průběh musel dramaticky zlepšit.⁶¹

4.2) Současné nastavení volebního systému

Jak je již pravidlem pro albánské volby, i v roce 2005 se konaly za jiného nastavení než ty předchozí. Počet křesel v parlamentu se ustálil na 140 – z toho 100 je určeno pro nominální složku a 40 pro složku proporční. Změnou bylo opuštění dvoukolového většinového volebního systému v nominální složce a jeho nahrazení v personalizovaných poměrných systémech běžnějším FPTP.⁶² Voliči disponují dvěma hlasy, které tak mohou odevzdat do obou složek voleb. Zachována zůstala klausule, kdy k možnosti získat poměrné mandáty jsou připuštěny pouze strany, které obdržely více než 2,5% druhých hlasů, pro koalice platí hranice 4%. V poměrné složce je používána Hare-Niemayerova kvóta s metodou nejvyšších zbytků a přísně vázanými kandidátními listinami. Albánie v této složce vystupuje jako jediný obvod. Při vytýčování jednotlivých volebních obvodů pro FPTP se volební komise řídí těmito pravidly:

- a) Počet voličů se odvíjí od výsledků posledního sčítání lidu, počtu obyvatel albánské národnosti (a menšin), registrovaných voličů a voličských listů. Velikost (size) obvodu by se neměla lišit o více než 10% od průměru velikosti všech volebních obvodů v zemi.
- b) Kontinuita obvodu (teritoriální).
- c) Nedělitelnost komunity.
- d) Ekonomické spojení a společné hodnoty.
- e) Dobré možnosti komunikace v rámci obvodu.

⁶¹ Szajkowski, B.: The parliamentary elections in Albania, June-August 2001, str. 361-362.

⁶² The Electoral Code of the Republic of Albania, online, dostupný přes:
http://www.osce.org/documents/pia/2007/01/14076_en.pdf

f) Měly by být zachovány hranice regionů.⁶³

Vlastní přepočítání hlasů na mandáty

Pro zjištění, kolik mandátů získají jednotlivé stranické subjekty v Albánii se používá 3 kroků:

- 1) Strany, které nezískaly 2,5% samostatně či koalice pod 4% druhých hlasů nemají nárok na žádné poměrné mandáty. Opět však platí, že pokud daný subjekt dokázal zvítězit v jednom či více obvodech v rámci nominální složky hlasování, takovéto mandáty se mu ponechávají.
- 2) S pomocí Hare-Niemayerovy kvóty je určen počet mandátů, které by měl každý subjekt obdržet, kdyby volba probíhala čistě poměrným způsobem.
- 3) Od výsledného počtu mandátů je odečten počet již získaných přímých mandátů a na základě tohoto výpočtu je určeno, kdo obsadí konkrétní křesla v parlamentu. Když je po odečtení přímých mandátů výsledek kladný, doplní strana kandidáty ze své kandidátní listiny. Pokud je výsledek záporný, strana žádné poměrné mandáty nezískává, ale získaná křesla v jednomandátových obvodech jsou jí zachována. Jelikož však do albánského volebního systému není zakomponována možnost vzniku přesahujících mandátů, je třeba k udržení daného počtu křesel v parlamentu a při ponechání získaných přímých mandátů přistoupit k redukci počtu mandátů, které mohou obdržet ostatní subjekty.⁶⁴

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

Přesahující mandáty

Jak již bylo naznačeno, v Albánii není možnost vzniku přesahujících mandátů. Nutností je pak řešit situace v kroku č.3 jako je (a) zvolení nezávislých kandidátů v rámci jednomandátových obvodů, (b) získání přímých mandátů stranami, které následně nedokáží splnit klausuli a nebo (c) situace, kdy strany, které mají nárok na poměrné hlasy (naplnily klausuli), obdržely více přímých mandátů než by dle ideálního výpočtu získat měly. V těchto případech nastupuje alternativní způsob výpočtu poměrných mandátů, protože o počet mandátů ve zmíněných situacích je de facto zmenšen počet mandátů k rozdělení. Vlastní výpočet se pak orientuje dle vzorce:

$$N = (A - B) [40 / (40 + C)]$$

Kde N je počet poměrných mandátů, které by strana měla získat, A je výsledek ideálního výpočtu dle Hare-Niemayerovy kvóty, B počet již obdržených přímých mandátů a konečně pod C se skrývá počet mandátů, které byly získány v jedné z naznačených situací (a, b, c).⁶⁵

4.3) Alokace mandátů v parlamentních volbách 2005

Tradičně silné v nominální složce voleb byly obě velké strany (Partia Demokratike e Shqipërisë, PDSH a Partia Socialiste e Shqipërisë, PSSh), které ze 100 možných křesel získaly 56, potažmo 42 (dohromady tedy 98). Zbylé dva hlasy si rozdělili mezi sebou nezávislý kandidát Spiro Konstandin Peçi (zvolen v obvodu č. 98)⁶⁶ a Socialistické hnutí pro integraci (Lëvizja Socialiste për Integrim, LSI). Co se týče poměrných mandátů, pro jejich alokaci se kvalifikovalo devět subjektů (reálně však mandáty obdrželo v této složce pouze subjektů sedm). Významnou stranou byla

⁶⁵ The Electoral Code of the Republic of Albania, online, dostupný přes:

http://www.osce.org/documents/pia/2007/01/14076_en.pdf

⁶⁶ Përbërja emërore e Kuvendit sipas përkatësisë partiake, online, dostupný přes:

<http://www.cec.org.al/2004/Zgjedhjekuvendfiles/Rez-zgjedhje2005/rezultatet%20vendore/linke/perberja%20emerore%20e%20kuvendit.pdf>

Aliance pro svobodu, spravedlnost a prosperitu (Aleanca për Liri, Drejtësi dhe Mirëqenie, ALDM) a ještě snad Sociální demokracie (Partia Socialdemokrate e Shqipërisë, PSD), zbytek hlasů byl rozdělen mezi pět menších subjektů. Vláda byla vytvořena PDSH s přispěním částí Aliance a menšími subjekty zajišťující jí většinu deseti křesel (80 ze 140).⁶⁷

Tabulka 5: Ideální výpočet mandátů jednotlivým stranám

Strana	Celkový počet mandátů	Druhé hlasy stran	Druhé hlasy celkem	Výsledek (celá čísla)	Výsledek (za desetinnou čárkou)	Obdržené přímé mandáty	
PDSH	140 x	104796	: 1366226	10,	738663	56	
PSSh		121412		12,	441338	42	
Aliance pro svobodu, spravedlnost a prosperitu		457143		46,	844387		
Sociálně demokratická strana		174103		17,	840694		
Socialistické hnutí pro integraci		114798		11,	763588	1	
Environmentalistická agrární strana		89635		9,	185084		
Demokratická aliance		65093		6,	670214		
Strana sociální demokracie		57998		5,	943175		
Svaz pro lidská práva		56403		5,	779732		
Ostatní		124845					
Nezávislí							1
Celkem				1366226			

Zdroj: vlastní výpočet na základě: Szajkowski, B.: The Parliamentary Elections in Albania, July-August 2005, srt. 231.

Kalkulace ideálního počtu mandátů, na který by měly strany, které dokázaly naplnit klauzuli a jsou tedy oprávněny rozdělit si mandáty z poměrné složky, se provádí tak, že se počet druhých hlasů jednotlivých stran vynásobí celkovým počtem mandátů a výsledek se vydělí celkovým počtem hlasů odevzdaných v poměrné složce. Celá čísla výsledku se ponechávají a pokud nejsou rozděleny všechny křesla, přistupuje

⁶⁷ Szajkowski, B.: The Parliamentary Elections in Albania, July-August 2005, srt. 230.

se k přiřazování zbylých mandátů na základě metody nejvyšších zbytků. Pokud se však pozorně podíváme na tabulku 5, rázem zjistíme, že alokací 40 mandátů, které je možné v rámci poměrné složky alokovat, nedocílíme daných ideálních početních proporcí. Je nutné tedy přistoupit k poněkud složitějšímu výpočtu rozdělení poměrných mandátů, protože vidíme, že je zde velké množství mandátů, které získaly PSSh a PDSH nad rámec počtu svých „ideálních“ křesel. Jelikož, jak bylo výše zmíněno, Albánie nevyužila možnosti zavést přesahující mandáty jako je tomu například v Německu, bylo nutné se vypořádat se situacemi, kdy nezávislý kandidát získá přímý mandát, strana či strany přímé mandáty získají, ale nedosáhnou na poměrné mandáty a nebo případ, kdy subjekty získají více přímých mandátů než kolik jim dle ideálního výpočtu náleží. Albánie přistoupila k originálnímu řešení, kdy počet takto získaných mandátů ve své podstatě snižuje množství mandátů, které si mohou jednotlivé strany v poměrné složce rozdělit.

Tabulka 6: Výpočet poměrných mandátů na konkrétním příkladu Strany sociální demokracie

Ideální počet mandátů strany	Početní operace	Získané přímé mandáty	Celkový počet poměrných mandátů	Početní operace	Zmenšení počtu ideálních mandátů o hypotetické přesahující mandáty	Výsledná hodnota
(A	-	B)	(40	:	40 + C)	N
5,943175	-	0	(40	:	40 + 77)	2,031855

Zdroj: vlastní výpočet na základě: Rezultatet e zgjedhjeve për partitë politike dhe koalicionet në rang vendi, online, dostupný přes: <http://www.cec.org.al/2004/Zgjedhejekuvendfiles/Rez-zgjedhje2005/rezultatet%20vendore/linke/parti%20rang%20vendi.pdf>

Pokud tedy nastane jedna ze tří výše popsaných situací, dochází k výpočtu alternativní hodnoty zisku poměrných mandátů konkrétním stranám. Základem výpočtu je odečtení již obdržených přímých mandátů od ideálního počtu mandátů, na které by měla mít strana nárok, kdyby se rozdělovaly čistě proporčně. Výsledná hodnota je pak vynásobena koeficientem, který díky jmenovateli ve svém výpočtu zajišťuje zmenšení počtu mandátů k získání v poměrné složce tak, aby byl zachován počet 140 křesel v parlamentu. Důležitou součástí tohoto koeficientu je proměnná C, která se rovná součtu všech mandátů, které byly získány díky nominální složce „nad rámec“ mandátů, které by jednotlivé subjekty měly získat dle poměrné složky – v tomto případě se jednalo o součet jednoho mandátu získaného nezávislým

kandidátem a 76 mandátů, které oproti výsledkům proporční složky obdržely navíc obě velké strany. Reálně v těchto volbách žádný subjekt neobdržel tolik mandátů, kolik by dle ideálního výpočtu obdržet měl.

Tabulka 7: Konečné výsledky voleb do albánského parlamentu z roku 2005

Strana	Počet druhých hlasů	% hlasů	Přímé mandáty a jejich % ze všech	Poměrné mandáty	Výsledný počet mandátů	Podíl počtu mandátů	Rozdíl (% mandátů - % hlasů)
PDSH	104796	7,67	56 (40,00)	0	56	40,00	+32,33
PSSH	121412	8,89	42 (30,00)	0	42	30,00	+21,11
Aliance pro svobodu, spravedlnost a prosperitu	457143	33,46	0 (0,00)	18	18	12,86	-20,60
Sociálně demokratická strana	174103	12,74	0 (0,00)	7	7	5,00	-7,74
Socialistické hnutí pro integraci	114798	8,40	1 (0,71)	4	5	3,57	-4,83
Environmentalistická agrární strana	89635	6,56	0 (0,00)	4	4	2,86	-3,70
Demokratická aliance	65093	4,76	0 (0,00)	3	3	2,14	-2,62
Strana sociální demokracie	57998	4,25	0 (0,00)	2	2	1,43	-2,82
Svaz pro lidská práva	56403	4,13	0 (0,00)	2	2	1,43	-2,70
Ostatní	124845	9,14	0 (0,00)	0	0	0,00	
Nezávislí			1 (0,71)	0	1	0,71	
Celkem	1366226		100 (71,43)	40	140	100	

Zdroj: Republic of Albania Parliamentary Elections, 3 July 2005: OSCE/ODIHR Final Report, online, dostupný přes:

http://www.osce.org/documents/odihr/2005/11/16905_en.pdf

Regulérnost voleb v Albánii

Jedním z problémů při zkoumání volebního systému Albánie je prakticky v každých volbách jistá míra porušení platných volebních zákonů či jejich inherentní nedokonalost. OBSE například upozorňuje na nedostatky volebního zákona, který

byl přijat před volbami v roce 2005, kdy například umožňoval díky pochybením v registracích stranám měnit pořadí kandidátů až po volbách. Rozhodnutí ústřední komise se do jisté míry odvíjejí díky velmi silné pozici obou velkých stran v ní a tím je prakticky zamezeno možnosti prosadit pro obě strany nechtěné závěry. Při vlastních volbách bylo shledáno jako problematické rozdávání lístků voličům, které nebyly podepsané předsedou a místopředsedou dané volební komise a tím pádem bylo jasné, že tyto rozdané lístky budou po odevzdání rovnou označeny za neplatné.⁶⁸ Mezi další porušení by se dalo zařadit pomalé počítání výsledků, kdy ještě po čtyřech dnech po deadline nebyly známé výsledky v osmi obvodech, oblíbené „rodinné hlasování“ porušující tajnost voleb, hlášené případy snahy o podplácení voličů přímo před volebními místnostmi a dokonce i ozbrojená přepadení a střelba poblíž volebních místností.⁶⁹

⁶⁸ Joint Recommendations on the Electoral law and the Electoral administration in Albania, online, dostupný přes: <http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/AL/Albania%20-%20Joint%20recommednation%20OSCE%20-%20COE.pdf/view>

⁶⁹ Republic of Albania Parliamentary Elections, 3 July 2005: OSCE/ODIHR Final Report, online, dostupný přes: http://www.osce.org/documents/odihr/2005/11/16905_en.pdf

5)Komparace fungování MMP v Německu a v Albánii

5.1)Nastavení volebních systémů

Obě země používají k volbě poslanců do svých parlamentů personalizované poměrné volební systémy, které kombinují většinovou složku voleb s poměrnou. Voliči disponují dvěma hlasy (v Albánii volby z roku 1992 se vyznačovaly pouze jedním hlasem voličů, který tak platil pro daného kandidáta i jeho nominující stranu). V nominální složce při volbách do německého Bundestagu bylo vybráno FPTP, v Albánii ve volbách 1992 a 2001 byla ctěna tradice voleb bývalého komunistického režimu a používáno dvoukolové hlasování (z hlediska zaměření naší práce nebudeme zde pojednávat o volbách z let 1996 a 1997, protože šlo o smíšené systémy konkrétně navrstvení). Při posledních volbách však již bylo použito běžnějšího FPTP a tak obě země v této složce již dnes mají prakticky stejná technická nastavení. Co se týče poměrné složky, je v obou případech využíváno listinného poměrného volebního systému s přísně vázanými kandidátními listinami. Pro vlastní výpočet mandátů je používána Hare-Niemayerova kvóta, která určí počet mandátů, na které mají jednotlivé strany nárok. Oba státy zavedly proti přílišné fragmentaci stranického spektra klausuli, která je v Albánii nastavena na 2,5% pro samostatné strany a 4% pro koalice. Německá úprava této problematiky operuje také s klausulí zaměřenou na poměrné hlasy (5%), ale je zde i možnost tuto podmínku obejít získáním alespoň tří přímých mandátů nebo příslušnost strany k určité národnostní menšině – zde pak klausule není aplikována vůbec. Jak je tedy vidět, techniky používané jsou velmi podobné. Rozdíly jsou však v poměru obou složek, kdy v Německu jsou obě složky vyrovnané co do počtu mandátů v nich rozdělovaných (299:299) zatímco v Albánii je systém nastaven k upřednostnění nominální složky (100:40).

Velice zásadním rozdílem mezi oběma systémy je nakládání se situacemi, kdy subjekty získají více přímých mandátů, než na které mají nárok dle ideálního výpočtu. V Německu jsou takovéto mandáty stranám ponechávány a fungují zde jako

jakési stabilizátory vítězných koalicí. Pokud se podíváme na Tabulku 1., zjistíme, že jejich počet byl v minulosti roven maximálně 16 (volby 1994 a 2005) s tím, že před spojením obou částí Německa byl jejich poměrně malý. Přesahující mandáty jsou ve své podstatě jedinou složku, která je alokována dle odlišně fromule než ostatní a která by tím pádem mohla splňovat kritérium, které Massicote a Blais použili k identifikaci smíšených systémů.⁷⁰ Přesahující mandáty však nikdy nepřesáhly nastavenou hranici 5%. Albánie volila mnohem originálnější cestu, jak se s touto problematikou vypořádat. Pokud strana získá více mandátů, než na které by měla dle poměrné složky nárok, tyto mandáty si ponechává, ale proporčně se o tento počet snižuje počet mandátů, které si mohou rozdělit strany v rámci alokace mandátů v poměrné složce. Zajímavým příkladem jsou poslední volby, kdy obě velké strany získaly drtivou většinu přímých mandátů, ale dohromady pouze kolem 16% druhých hlasů, což ve spojení s početní asymetrií mandátů nakloněnou ve prospěch nominální složky nám dává jasný signál o výrazné úloze takto získaných mandátů, což je na nakonec velmi pregnantně zobrazeno v Tabulce 7. Rozdíl však není zapříčiněn změnami ve volebním systému, ale spíše jeho hlubším pochopením stranami i voliči.

5.2) Vliv volebního systému na stranické uspořádání

5.2.1) Německo

V německém případě Sartori upírá jakékoliv reduktivní účinky zvolenému volebního systému a konstatuje, že profílance dvou velkých a jedné menší strany je následkem ne působení volebního systému, ale zásahem německého Ústavního soudu, který v 50. letech ukončil činnost dvou stran, které reprezentovaly oba póly ideologického spektra – tedy komunistické i neonacistické strany.⁷¹ Od této doby se uplatnil model soupeření mezi CDU/CSU a SPD, kdy vítěz voleb zpravidla formoval koalici s FDP, která tak plnila úlohu pivotální strany. Pokud se podíváme na vítězné koalice, zjistíme, že od počátku opětovného sestavování vlád v roce 1949 až do roku 1966 formovala vládu vždy CDU/CSU většinou právě s FDP. Po tři roky tato struktura

⁷⁰ Havlík, V. – Šedo, J. – Čaloud, D.: Systémy poměrného zastoupení, str. 138.

⁷¹ Sartori, G.: Srovnávací ústavní inženýrství, str. 32.

soupeření dvou velkých stran byla narušena tzv. „velkou koalicí“, kdy ve vládě zasedali zástupci obou táborů bok po boku. Toto krátké období by se dalo považovat také jako jakási tranzice mezi konzervativními a sociálnědemokratickými vládami, protože od roku 1969 se obrací trend a až do voleb 1982 vládne SPD – opět ve spolupráci s FDP. Zbytek 80. let je opět ve znaku spolupráce CDU/CSU a FDP.⁷² Avšak důležitější událostí je etablování Zelených jako parlamentní strany od voleb 1983, kdy tak vlastně boří 20 let trvání obsazení parlamentu pouze třemi stranami. Po sjednocení Německa přichází další změna ve formě proniknutí východoněmecké bývalé komunistické strany do parlamentu. Můžeme tedy vidět, že do Bundestagu mohou proniknout i jiné než etablované strany a že klausuli je možno naplnit, což dodává kredibilitu již zmíněnému Sartoriho výroku o nereduktivnosti tohoto volebního systému. Konzervativní vlády skončily v roce 1998, kdy na dvě volební období se otěží chopila opět SPD (tentokrát však se Zelenými).⁷³ Tato situace pak byla po posledních volbách nahrazena druhou „velkou koalicí“. Z hlediska typologie můžeme označit Německo v minulosti za systém dvou a půl strany s následným přechodem k umírněnému pluralismu.

5.2.2) Albánie

Stranický systém této země je do značné míry spojen se dvěma nejsilnějšími subjekty – PSSh a PDSH. Ideologické soupeření obou stran jako základní rozměr stranické soutěže je ještě podloženo teritoriálním a etnickým rozdělení Albánie, kdy severní etnická skupina (Gegové) je podporovatelem spíše PDSH a naopak na jihu žijící Toskové hlasují spíše pro PSSH.⁷⁴ Z hlediska vývoje počtu stran zastoupených v parlamentu, můžeme vidět, že MMP vedlo spíše k mírnému zvýšení počtu stran, které dokázaly získat mandát. První volby dle MMP se konaly v roce 1992 a profilovala se zde například PR (Partia Republikane), která poté vždy vystupovala jako spojenec PDSH. Celkově šlo o změnu ze čtyř (volby 1991) na pět stran. Překvapením bylo výrazné vítězství bývalé komunistické strany v prvních volbách. V roce 1992 však byla ve vládě vystřídána PDSH. Dvoje volby poté probíhaly dle navrstvujícího smíšeného volebního systému a vedly ke skokovému zvýšení počtu

⁷² Farrell, D. M.: Electoral Systems, str. 108.

⁷³ Saalfeld, T.: Germany: Stability and Strategy in a Mixed-Member Proportional System, str. 216-217.

⁷⁴ Stýskalíková, V.: Albánie, str. 20.

parlamentních stran, což není až takové překvapení vzhledem k napjatosti a vyostřenosti zvláště před volbami v roce 1997, kdy skončila vláda PDSH pod tlakem obrovského skandálu spojeného s krachem pyramidových fondů vedoucího až na pokraj občanské války. Po tomto bouřlivém období přišla korekce počtu stran v následujících volbách, po kterých pokračovala PSSh ve vládě. Nakonec v posledních volbách se opět počet mírně zvýšil na osm samostatných stran, jednu koalici a jednoho nezávislého poslance. Vítězem voleb se stala PDSH. Zajímavostí albánských vlád je, že obě velké strany i přes situace, kdy získaly nadpoloviční většinu mandátů, vytvářely povolební koalice s menšími stranami.⁷⁵ Dalo by se říci, že nynější povolební situace je výslednicí spolupráce právě velkých stran s jejich menšími partnery, kdy za této situace bylo například možné vytvořit stabilní vládu PDSH, Aliance (ztělesněnou hlavně PR) a menších stran. Což by mohlo být bráno i jako problém, protože prakticky každá ze stran, které jsou nyní v albánském parlamentu se primárně dělí na linii PSSh – PDSH a je se svými partnery mnohdy dosti svázaná.

5.3) Proporcionalita

5.3.1) Německo

Ač je MMP tvořen složkou většinovou a také poměrnou, v německém případě je rozhodně určující složka poměrná, kdy ve své podstatě dělení mandátů, jak bylo v práci naznačeno se řídí primárně dle tzv. ideálního výpočtu. Charakteristickým znakem německého volebního systému je rovný podíl nominální a poměrné složky a také s ohledem na případ Albánie taktika stran, kdy sice poměrně jednoznačně v nominální složce dominují dvě velké strany, ale sbírají podobné procento i druhých hlasů.⁷⁶ Prakticky jediným narušením proporcionality výsledků je institut přesahujících mandátů, které ve většině případů preferují právě větší strany a uměle jim pak zvyšují počet mandátů. Reálně však jde o poměrně malá procenta hlasů, kdy historicky nejvyšší počet takto vygenerovaných mandátů bylo 16 v roce 1994 a 2005 (šlo o 2,4% potažmo 2,6% všech mandátů). Letmý náhled na rozdíl procent druhých

⁷⁵ Šedo, J.: Volební systémy postkomunistických zemí, str. 266-271.

⁷⁶ Elections Resources on the Internet: Elections to the German Bundestag, online, dostupné přes: <http://electionresources.net/de/>

hlasů jednotlivých stran a procent získaných křesel od roku 1949 nám ukáže, že rozdíl mezi těmito veličinami byl maximálně 3,8% u CDU ve volbách v roce 1990.⁷⁷ Větší výpovědní hodnotu však má index reprezentace, který je definován jako podíl mandátů v procentech dělený podílem druhých hlasů taktéž v procentech. Hodnoty nad 1,00 ukazují nadreprezentaci a analogicky k tomu, čísla pod touho hranicí ukazují na podreprezentaci. Výpočet indexu reprezentace je zařazen v tabulce 8, která potvrzuje nastavený trend – tedy, že německý systém i přes existenci přesahujících mandátů se vyznačuje dominancí poměrné složky (velký rozdíl u bývalé komunistické strany je způsoben nedosažením klausule a tím pádem ponecháním pouze dvou získaných mandátů v nominální složce), od které se fakticky výsledky voleb odvíjejí, do takové míry, že výstupy volebního systému jsou velmi proporční.

Tabulka 8: Rozdíl procent získaných mandátů a hlasů, volby 2002 a 2005

Strana	Index reprezentace	
	2002	2005
CDU/CSU	1,08	1,05
SPD	1,07	1,06
FDP	1,05	1,01
Die Linke	0,08	1,01
Bündnis 90 / Die Grünen	1,06	1,03

Zdroj: Vlastní výpočet na základě výsledků dostupných přes:

<http://electionresources.net/de/>

5.3.2) Albánie

V případě Albánie je otázka proporcionality voleb poněkud zajímavější. Jak bylo naznačeno výše německá úprava systému tenduje k velmi proporcionalním výsledkům obzvláště díky početní rovnosti rozdělovaných křesel v obou složkách. V Albánii však poměr křesel činí 100:40 – takto nízký počet mandátů alokovaných jako poměrných (ve spojení s místním řešením „přesahujících“ mandátů, kdy se rovnoměrně snižuje počet poměrných mandátů, které mohou získat jiné strany než

⁷⁷ Jedná se o hodnoty pro léta 1949-1998:
Farrell, D. M.: Electoral Systems, str. 107.

ty, které „přesahující“ mandáty obdržely) není plně dostačující pro napravení disproporcionalit vzniklých v nominální složce. Volby 1992 jsou ve znamení mírné nadreprezentace obou velkých stran a poněkud větší nadreprezentovanosti Sociálně demokratické strany a naopak silným podreprezentováním ostatních subjektů (Tabulka 9). V roce 2001 je PSSh nadreprezentováno na úkor ostatních politických stran, které ač podreprezentovány, jsou podreprezentovány rovnoměrně (Tabulka 10). Velmi zásadní obrázek si však o proporcionalitě albánského volebního systému uděláme, pokud se podíváme na tabulku 7 a 11, kdy v první je uveden rozdíl procent mandátů a druhých hlasů a ve druhé je uveden opět index deformace. Zde rozdíl 32,33% ve výsledcích potažmo index reprezentace rovný 5,22 pro PDSH je opravdu ohromujícím, ale dlužno říci, že na takovémto výstupu nemá zásluhu nastavení systému jako takového, protože to se od například předešlých voleb neliší až tolik, ale hlavní roli zde sehrálo strategické chování stran a voličů, které vedlo k efektivnějšímu využití voličských hlasů, které je umožněno díky fenoménu tzv. split vote.

Tabulka 9: Index reprezentace ve volbách 1992

Strana	Index reprezentace
PDSH	1,05
PSSh	1,05
Sociálně demokratická strana	1,14
Republikánská strana Albánie	0,23
Strana pro jednotu a lidská práva	0,49

Zdroj: Šedo, J.: Volební systémy postkomunistických zemí, str. 267.

Tabulka 10: Index reprezentace ve volbách 2001

Strana	Index reprezentace
PSSh	1,26
Svaz pro vítězství	0,89
Strana demokratů	0,84
Sociálně demokratická strana	0,79
Svaz pro lidská práva	0,82
Agrární strana Albánie	0,83
Demokratická aliance	0,84

Zdroj: Šedo, J.: Volební systémy postkomunistických zemí, str. 268.

Tabulka 11: Index reprezentace při volbách 2005

Strana	Index reprezentace
PDSH	5,22
PSSh	3,37
Aliance pro svobodu, spravedlnost a prosperitu	0,38
Sociálně demokratická strana	0,39
Socialistické hnutí pro integraci	0,43
Environmentalistická agrární strana	0,44
Demokratická aliance	0,45
Strana sociální demokracie	0,34
Svaz pro lidská práva	0,35

Zdroj: Šedo, J.: Volební systémy postkomunistických zemí, str. 268

5.4) Stabilita volebního systému

Německý volební systém můžeme považovat za velmi stabilní, protože od svého zavedení v roce 1949 prošel radikálními změnami pouze hned v následujících volbách (1953) a od té doby došlo jen k menším úpravám zvláště ohledně klausule, kdy před volbami v roce 1957 byl navýšen počet přímých mandátů nutných pro možnost ucházet se o poměrné hlasy z jednoho na tři a aplikace 5% klausule v prvních volbách spojeného Německa odděleně na obě části. Další změnou pak prošla technika přepočítávání hlasů na mandáty v poměrné složce, kdy v roce 1985 byl nahrazen d'Hondtův dělitel Hare-Niemayerovou kvótou doplněnou metodou nejvyšších zbytků. V budoucnu se však chystají poměrně výrazné změny, kdy v letošních volbách (27. září 2009) již bude aplikován místo zmíněné kvóty dělitel Saint-Laguë/Schepers⁷⁸ s tím, že výhledově (od voleb 2011) se počítá se změnami v oblasti přesahujících mandátů, protože německý Ústavní soud tento institut označil

⁷⁸ Elections of Members of the German Bundestag, online, dostupný přes: http://www.bundestag.de/htdocs_e/parliament/elections/election_mp.html

za částečně protiústavní, protože vede k situaci, kdy čím strana získá méně druhých hlasů, tím více mandátů ve skutečnosti obdrží a opačně.⁷⁹

Když se podíváme na albánské volby, musíme nutně souhlasit s Šedem, který říká, že tato země disponuje jedním z nejméně stabilních volebních systémů vůbec. Každé volby zde probíhaly dle odlišných pravidel a nešlo jen o marginální změny bez reálného účinku na výsledek.⁸⁰ Mluvíme tedy o již šesti konaných volbách a šesti různých volebních systémech. Nejbližší volby, které jsou plánované na tento rok se budou vyznačovat velmi radikálními změnami – Albánie bude rozdělena do 12 obvodů s použitím d'Hondtova dělitele, což ve své podstatě znamená opuštění MMP a smíšených volebních systémů (1996 a 1997) a přesun k listinným poměrným systémům, zůstane počet 140 křesel, ale zvýší se klausule na 3% pro samostatné subjekty, potažmo 5% pro koalice.⁸¹

5.5) Strategické účinky personalizovaného poměrného volebního systému

MMP díky své kombinaci většinového a poměrného volebního systému dovoluje voličům kombinovat (pokud systém pracuje se dvěma hlasy voličů) jednotlivé hlasy a vybrat si, zda budou hlasovat oběma pro kandidáta a jeho nominující stranu a nebo zvolí tzv. split voting, kdy hlasy věnují určitému kandidátovi s tím, že druhý hlas získá odlišný subjekt. Pomocí této techniky je možné docílit zefektivnění vlastního hlasu. Obecně se můžeme na voliče, kteří dělí své hlasy, dívat ze dvou úhlů pohledu. Prvním z nich je psychologický, který říká, že tito voliči jsou méně informovaní, příliš je volba nezajímá a jsou taktéž méně identifikováni s jednotlivými stranami. Odlišný pohled je strategický či racionální, který je vidí jako jedince, kteří se snaží maximalizovat efekt svého hlasu.⁸² Zde je také nutné doplnit, že například Sartori se přiklání spíše k psychologickému hledisku, protože na základě různých statistik o nepochopení voličů volebního systému označuje německý

⁷⁹ Elections, online, dostupný přes:

http://www.bundestag.de/htdocs_e/elections/elections/index.html

⁸⁰ Šedo, J.: Volební systémy postkomunistických zemí, str. 79.

⁸¹ The Electoral Code of the Republic of Albania, online, dostupný přes:

<http://www.cec.org.al/2004/eng/legjislacion/kodizgjedhor/Electoral%20Code.pdf>

⁸² Banducci, S. – Karp, J. – Vowles, J.: Vote splitting under MMP, str. 101

system za podvod na voličích, protože jich mnoho považuje první hlas za důležitější než druhý – party vote.⁸³ Je více možností, jak dvou hlasů využít – v německé praxi se většinou jedná o štěpení hlasů, kdy v nominální složce voliči menších stran dávají hlas SPD nebo CDU a druhý hlas je pak odevzdán vlastní preferované straně. Další možností pak je nabádat voliče větších stran, aby druhý hlas odevzdali menšímu subjektu, který velmi pravděpodobně vytvoří koalici s jejich preferovanou stranou – FDP tohoto apelu využívala vícekrát k jistotě, že naplní klausuli.⁸⁴ Objevily se návrhy, jak možnost dělit hlasy dovést prakticky k dokonalosti, kdy by jedna z velkých stran se rozštěpila na dvě – první by nasazovala kandidáty pouze v nominální složce, druhá pak v proporční a díky přesahujícím mandátům by si zajistila pohodlnou většinu. V praktické rovině nad touto strategií přemýšlela například Nacionální strana na Novém Zélandu v období přechodu mezi volebními systémy (1993-1996), ale tyto myšlenky byly odvrhnuty kvůli obtížnosti komunikovat voličům zvolenou strategii, negativním reakcím a samozřejmě velmi pravděpodobné možnosti kopírování od jiných stran.⁸⁵ V Albánii však porozumění volebního systému voliči a i stranami (zvláště je to vidět na případu posledních voleb) umožnilo adaptovat podobnou strategii, kdy výsledkem bylo, že PDSH získala 56 přímých mandátů, ale pouze 7,67% druhých hlasů zatímco její koaliční partner Aliance získal plných 33,46% druhých hlasů. Vidíme tedy velkou dávku strategické vyzrálosti albánských stran a voličů.

⁸³ Sartori, G.: Srovnávací ústavní inženýrství, str. 33.

⁸⁴ Cox, G. W.: Making Votes count, str. 198.

⁸⁵ Vowles, J. – Aimer, P. – Banducci, S. – Karp, J.: Expectations of Change, str. 10.

6) Závěr

Předkládaná bakalářská práce se zabývá komparací fungování volebních systémů dvou do značné míry odlišných zemí – Německa a Albánie. Zatímco Německo je ukázkou západní demokracie se stabilním politickým systémem, je Albánie spíše opakem – země, kterou ještě v roce 1997 zmítaly občanské nepokoje, ekonomicky poměrně velmi slabá s vysokou mírou korupce a ostrým soupeřením obou hlavních stran o vedoucí úlohu. Pojícím prvkem těchto dvou v mnoha ohledech vzdálených zemích je jejich volební systém, který je až na malé výjimky nastaven podobně. Tato práce byla zaměřena na popsání obou systémů, jejich pochopení a díky tomuto vhledu také snaha o naplnění cíle práce, tedy komparace fungování německého a albánského volebního systému.

Co se týče nastavení obou systémů, tak v obou případech jsou techniky přepočtu hlasů podobné, rozdíly jsou však zvláště v poměru počtu mandátů obou složek – v Německu je poměr stejný, ale v Albánii je nakloněn více k většinové složce. Řešení situace, kdy subjekt obdrží více přímých mandátů, než na které by měl dle druhých hlasů nárok je druhým velkým rozdílem. V Německu se tyto přesahující mandáty stranám ponechávají, v Albánii též, ale o tento počet je sníženo množství mandátů, které mohou získat ostatní subjekty, které se účastní alokace poměrných mandátů.

Vliv na stranický systém má v obou zemích MMP dosti podobný – nevyznačuje se reduktivními účinky a tak bylo možné, aby se do parlamentu dostaly i nové subjekty. Hlavními aktéry v obou stranických systémech jsou dvě největší strany – i když v Albánii je na ně blíže napojen i zbytek spektra.

Proporcionalita výstupů je hlavním bodem, kde se Německo a Albánie rozcházejí. Zatímco v Německu jsou výstupy prakticky poměrné (maximální odchylka procent hlasů od procent mandátů byla 3,8% a nízké hodnoty rozdílů indexu proporcionality od čisté reprezentace v novodobých volbách) a jediným prvkem, který jedná disproportčně jsou již zmíněné přesahující mandáty. Albánie naopak (zvláště v posledních volbách) nedosahuje příliš proporcionalních výsledků – preferován je většinou vítěz voleb, který obdrží více křesel, než by obdržet dle druhých hlasů měl. Otázka posledních albánských voleb je velmi zajímavou a je také úzce spojena

s fenoménem split voting, protože jak bylo naznačeno – obě velké strany získaly dohromady 98% přímých mandátů, ale pouze kolem 16% hlasů v poměrné části, což znamená, že voliči menších stran hlasovali ve většinové části pro velké strany a naopak v poměrné již dali hlas svým favoritům. Voliči velkých stran se zase snažili svými druhými hlasy podpořit menší budoucí koaliční partnery. Jistě by bylo zajímavé takovouto více rozvinutou strategii ve větší míře použít právě v Německu, kde sice samozřejmě split voting také funguje, ale v podstatně omezenější míře.

Na základě takto formulovaných výsledků práce můžeme přistoupit k zodpovězení doplňujícího cíle, který byl stanoven jako posouzení, zda Německo a Albánie mohou být zařazeny společně mezi poměrné volební systémy. Německo do této kategorie dle klasifikace, která byla zde představena patří. Albánii však s ohledem zvláště na proporcionalitu výstupů posledních (ale i předposledních) voleb a dle nastavení poměru nominální a poměrné složky by bylo vhodné zařadit spíše mezi smíšené volební systémy, protože dle názoru autora naplňuje ve větší míře Sartoriho termín „smíšený produkt“⁸⁶ než, že by tendovalo k poměrným výstupům a obecně ke kategorii poměrných volebních systémů. Konkrétně je to převaha nominální složky nad proporcionalní, kdy pouhých 40 mandátů nemůže vyrovnat disproportionality výsledků nominální složky – zvláště pokud si většinu těchto mandátů rozdělují dvě strany. Zvýhodnění vítězné strany voleb a v neposlední řadě ponechání mandátů, na které dle druhých hlasů neměly mít strany nárok a tak snižování počtu mandátů, které si mohou ostatní strany rozdělit v poměrné složce, je dalším momentem, který potvrzuje námi zvolené zařazení Albánie jakožto smíšeného volebního systému.

Mrzí mne, že omezený rozsah této práce mi nedovolil hlubší a širší výzkum této vsutku zajímavé problematiky, která by si dle mého názoru rozhodně zasloužila pozornost. Německý systém (ať je již řazen kamkoliv) je velmi dobře popsán a zdokumentován, ale Albánie je zmíněna jen v omezeném počtu anglicky psané literatury. Je proto chvályhodné, že alespoň česká politologie tento zajímavý případ použítí a ve své podstatě daleko efektivnějšího využití personalizovaného poměrného volebního systému nepustila úplně ze zřetele.

⁸⁶ Sartori, G.: Srovnávací ústavní inženýrství, str. 31-32.

7) Seznam použité literatury

1. Banducci, S. – Karp, J. – Vowles, J.: Vote splitting under MMP, In: Vowles, J. – Aimer, P. – Banducci, S. – Karp, J.: *Voters' Victory?: New Zealand's First Election under Proportional representation*, Auckland, Auckland University Press 1998.
2. Birch, S.: *Electoral Systems and political Transformation in Post-Communist Europe*, Basingstoke, Palgrave 2003.
3. Cabada, L. – Ženíšek, M.: *Smíšené volební systémy*, Dobrá Voda, Aleš Čeněk 2003.
4. Caramani, D.: *The Societies of Europe: Elections in Western Europe since 1815: Electoral results by constituencies*, London, Macmillan 2000.
5. Cox, G. W.: *Making Votes count: Strategic Coordination in the World's Electoral Systems*, New York, Cambridge University Press 1997.
6. Čaloud, D.: *Smíšené vs. poměrné personalizované volební systémy*, Brno, 2005, Diplomová práce na Fakultě sociálních studií Masarykovi university na Katedře politologie. Vedoucí práce Mgr. Jakub Šedo.
7. Farrell, D. M.: *Electoral Systems: a comparative introduction*, Basingstoke, Palgrave 2001.
8. Gallagher, M. – Mitchell, P.: Introduction to Electoral Systems, In: Gallagher, M. – Mitchell, P.: *The Politics of Electoral Systems*, Oxford ; New York, Oxford University Press 2008.
9. Havlík, V. – Šedo, J. – Čaloud, D.: Systémy poměrného zastoupení, In: Chytilík, R. - Šedo, J (eds): *Volební systémy*, Brno, Mezinárodní politologický ústav 2004.

10. Chytilék, R.: Podněty a výsledky. Volební a stranické systémy v evropských zemích, In: Strmiska, M. – Hloušek, V. – Kopeček, L. – Chytilék, R.: *Politické strany moderní Evropy*, Praha, Portál 2005.
11. Chytilék, R. – Hušek, P.: Většinové volební systémy, In: Chytilék, R. - Šedo, J (eds): *Volební systémy*, Brno, Mezinárodní politologický ústav 2004.
12. James, P.: *The German Electoral System*, Aldershot, Ashgate Publishing 2003.
13. Krpec, O. – Stýskalíková, V.: Republika Albánie, In: Fiala, P. – Holzer, J. – Strmiska, M. a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě: Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*, Brno, Mezinárodní politologický ústav 2002.
14. Massicote, L. – Blais, A.: *Mixed Electoral Systems: a conceptual and empirical survey*, Electoral Studies, vol. XXVIII, no. 3, pp. 341-366, 1999.
15. Reynolds, A. – Reilly, B. (2005): *The International IDEA Handbook of Electoral Systems Design*, online text (www.idea.int/publications/esd/index.cfm).
16. Říchová, B.: *Úvod do současné politologie*, Praha, Portál 2002.
17. Saalfeld, T.: *Germany: Stability and Strategy in a Mixed-Member Proportional System*, In: Gallagher, M. – Mitchell, P.: *The Politics of Electoral Systems*, Oxford ; New York, Oxford University Press 2008.
18. Sartori, G.: *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*, Praha, Sociologické nakladatelství 2001.
19. Stýskalíková, V.: Albánie, In: Kubát, M. a kol: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*, Praha, Eurolex Bohemia 2004.

20. Szajkowski, B.: The Parliamentary Election in Albania, July-August 2005, *Electoral Studies*, vol. XXVI, no. 1, pp. 227-231, March 2003.
21. Szajkowski, B.: The Parliamentary Elections in Albania, June-August 2001, *Electoral Studies*, vol. XXII, no. 2, pp. 361-367, June 2003.
22. Šedo, J.: *Volební systémy postkomunistických zemí*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2007.
23. Šedo, J.: Volební právo a klasifikace volebních systémů, In: Chytilík, R. - Šedo, J (eds): *Volební systémy*, Brno, Mezinárodní politologický ústav 2004.
24. Vowles, J. – Aimer, P. – Banducci, S. – Karp, J.: Expectations of Change, In: Vowles, J. – Aimer, P. – Banducci, S. – Karp, J.: *Voters' Victory?: New Zealand's First Election under Proportional representation*, Auckland, Auckland University Press 1998.
25. Ženíšek, M.: Typologie a výstupy smíšených volebních systémů, In: Novák, M. – Lebeda, T. a kol: *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*, Dobrá Voda, Aleš Čeněk 2004.

7.1) Internetové zdroje

Albánie

Albania: Parliamentary elections Kuvendi Popullor, 1996
(http://www.ipu.org/english/parline/reports/arc/2001_96.htm)

Përbërja emërore e Kuvendit sipas përkatësisë partiake
(<http://www.cec.org.al/2004/Zgjedhejekuvendfiles/Rez-zgjedhje2005/rezultatet%20vendore/linke/perberja%20emerore%20e%20kuvendit.pdf>)

Republic of Albania Parliamentary Elections, 3 July 2005: OSCE/ODIHR Final Report
(http://www.osce.org/documents/odihr/2005/11/16905_en.pdf)

Joint Recommendations on the Electoral law and the Electoral administration in
Albania

(<http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/AL/Albania%20-%20Joint%20recommednation%20OSCE%20-%20COE.pdf/view>)

Rezultatet e zgjedhjeve për partitë politike dhe koalicionet në rang vendi

(<http://www.cec.org.al/2004/Zgjedhejekuvendfiles/Rez-zgjedhje2005/rezultatet%20vendore/linke/parti%20rang%20vendi.pdf>)

The Electoral Code of the Republic of Albania (2003)

http://www.osce.org/documents/pia/2007/01/14076_en.pdf

The Electoral Code of the Republic of Albania (2008)

(<http://www.cec.org.al/2004/eng/legjislacion/kodizgjedhor/Electoral%20Code.pdf>)

Německo

Álvarez-Rivera, M.: Election Resources on the Internet: Elections to the German
Bundestag

(<http://electionresources.net/de/>)

Distribution of Seats in the 16th German Bundestag

(http://www.bundestag.de/htdocs_e/parliament/elections/16thbundestag.html)

Elections to the German Bundestag: Results Lookup (2002)

(<http://electionresources.org/de/bundestag.php?election=2002&land=DE>)

Elections of Members of the German Bundestag

(http://www.bundestag.de/htdocs_e/parliament/elections/election_mp.html)

Elections, online

(http://www.bundestag.de/htdocs_e/elections/elections/index.html)

Germany: Federal Electoral Law – 1996

(<http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/DE/Germany%20-%20Federal%20Electoral%20Law-1996.doc/view>)

September 18, 2005 Bundestag Election Results – Federal Republic of Germany
Totals

(<http://electionresources.net/de/bundestag.php?election=2005&land=DE>)

September 18, 2005 Bundestag Election Results - Niedersachsen (Lower Saxony)

(<http://electionresources.net/de/bundestag.php?election=2005&land=NI>)

Wahl zum. 16. Deutschen Bundestag am 18. September 2005

(http://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/BTW_BUND_05/downloads/ergebnisse_2005/heft3_mit_grafiken.pdf)

Ostatní

New Zealand Elections

(<http://www.elections.org.nz>)